

Eestisse tagasi pöörduvate perede laste õppima asumine

LÕPPARUANNE

Riigihanke nr 182196

2017

Uuringu „Eestisse tagasi pöörduvate perede laste õppima asumine“ tellis Haridus- ja Teadusministeerium. Uuringu viis läbi Civitta Eesti AS. Küsitluse aitas läbi viia Norstat Eesti AS.

Autorid tänavad kõiki intervjuerituid ja küsitluses osalenuid, kelle poolt jagatud informatsioon on oluliseks sisendiks uuringu läbiviimisel. Samuti soovivad autorid tänada Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajaid, kes aitasid uuringu läbiviimisele kaasa.

Civitta Eesti kuulub konsultatsiooniettevõtete gruppi, milles töötab rohkem kui 150 inimest (vt [Joonis 1](#)). Civitta teenused hõlmavad kogu organisatsiooni strateegilist juhtimisprotsessi. Civitta aitab tuvastada organisatsiooni probleeme ja arenguvõimalusi, viia läbi vajalikke uuringuid ja hindamisi, arendada meeskonna teadmisi ja oskusi, planeerida tegevusi eesmärkide saavutamiseks, leida rahastamisvõimalusi ja viia projektid edukalt ellu. Civitta ekspertidel on pikaajalised kogemused uuringute, analüüside ja hindamiste meetodikate koostamises ning läbiviimises.

Tänaseks on ettevõtte püsiklientide hulgas juhtivad teadus- ja arendusettevõtted, tööstus- ning teenusettevõtted, kõik suuremad ülikoolid ning olulisemad omavalitsused.

Joonis 1. Civitta turg ja asukoht

Kontaktandmed: Riia 24a, Tartu 51010 | Löötsa 8, Tallinn 11415 | <http://www.civitta.ee>

Sisukord

KASUTATUD LÜHENDID JA MÕISTED	4
KOKKUVÕTE	5
EXECUTIVE SUMMARY	7
I OSA. UURINGU TAUST JA METOODIKA	9
UURINGU TAUST, VAJADUS, EESMÄRK	10
UURINGU SIHTGRUPP JA UURIMISKÜSIMUSED	11
UURINGU METOODIKA	13
UURINGU LÄBIVIIMISEL ESINENUD PIIRANGUD	17
II OSA. UURINGU TULEMUSED	18
TEEMA 1: TAGASIPÖÖRDUNUTE OOTUSED HARIDUSVÕIMALUSTE JA –VALIKUTE OSAS.....	19
TEEMA 2: INFORMATSIOONIALLIKATE ANALÜÜS	22
TEEMA 3: TAGASIPÖÖRDUMISE POSITIIVSED KOGEMUSED	26
TEEMA 4: TAGASIPÖÖRDUNUTEL ESINENUD PROBLEEMID	29
TEEMA 5: ÜLDHARIDUSKOOIDES ESINENUD PROBLEEMID TAGASIPÖÖRDUNUTE LASTE ÕPETAMISEL	36
TEEMA 6: PROBLEEMIDE KORRAL KASUTATUD LAHENDUSED, TUGISÜSTEEM.....	38
UURINGU KÄIGUS KOGUTUD ETTEPANEKUD.....	47
II OSA. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED.....	51
PROBLEEMIPUU.....	52
JÄRELDUSED JA SOOVITUSED	53
IV OSA. LISAD	62
LISA 1. Lapsevanemate ankeet.....	62
LISA 2. Uuringu käigus läbiviidud süvaintervjuud.....	62
LISA 3. Kasutatud allikate loetelu	63
LISA 4. Intervjuukava haridusasutustele	64

Kasutatud lühendid ja mõisted

- **Tagasipöörduja** – Käesolevas uuringus mõistetakse tagasipöördunute all Eesti kodanikke ja eestlasi (k.a välisriigis sündinud eestlasi), kes on **elanud välismaal koos vähemalt ühe lapsega järjest vähemalt ühe õppeaasta ning kelle Eestisse (tagasi) tulekust on möödas kuni viis aastat.**
- **Tellija** – Haridus- ja Teadusministeerium
- **EHIS** – Eesti Hariduse Infosüsteem
- **HEV** – hariduslik erivajadus
- **HTM** – Haridus- ja Teadusministeerium
- **KOV** – kohalik omavalitsus
- **Sg** – uuringu sihtgrupp
- **Haridusliku erivajadusega (HEV) laps/õpilane** – laps, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õpest eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt rühmaga/klassiga töötamiseks koostatud töökavas¹
- **Rajaleidja keskus** – Innove maakonnakeskus, mis osutab õppenõustamise ja karjääriteenuseid
- **II tasandi nõustamine** – erivajadustega laste toetamine ja nõustamine SA Innove maakondlike Rajaleidja keskuste ja spetsiifilise valdkonna kompetentsikeskuste (nt Tartu Hiie Kool, Tartu Emajõe Kool) spetsialistide poolt (nt lapse jälgimine haridusasutuse keskkonnas, lapse uuringud väljaspool haridusasutuse keskkonda, lapse suunamine spetsialistide juurde, haridustöötajate ja asutuste juhtkondade, lapsevanemate ja spetsialistide nõustamine, nõupidamiste ja ümarlaudade korraldamine juhtumite analüüsimisel)

¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 09.06.2010 RT I 2010, 41, 240 § 46

Käesoleva uuringu peamiseks eesmärgiks oli selgitada välja ning kaardistada raskused ja väljakutsed, millega Eestisse tagasipöördunud lastega pered hariduse valdkonnas kokku puutuvad. Lisaks toodi uuringu käigus välja tagasipöördumisega seotud positiivsed kogemused. Antud uuringu läbiviimiseks oli kaasatud kolm sihtrühma - tagasipöördunud pered, üldhariduskoolid ja valdkonna arendamise spetsialistid. Uuringu läbiviimiseks kasutati nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmekogumise meetodeid. Dokumendianalüüsi käigus töötati läbi varasemalt valdkonnas ning sidustemadel läbiviidud uuringud ja aruanded. Uuringu käigus viidi koolipersonaliga läbi 20 süvaintervjuud 14 erinevas üldhariduskoolis. Informatsiooni tagasipöördunud lapsevanematelt koguti ankeetküsitluse teel, millele vastas 114 tagasipöördunud lapsevanemat 151 lapse kohta. Uuringu eesmärgi täitmiseks sõnastas uuringu läbiviija koostöös Tellijaga uurimisküsimused, mis jagunevad 6 peamisesse teemablokki ning millest lähtuvalt on esitatud analüüsi järeldused.

I TEEMA: Tagasipöördunute ootused haridusvõimaluste ja –valikute osas

- Tagasipöördujate ootused seostuvad eelkõige kiire kohanemisega ning õpingute jätkamisega eakaaslastega samas klassis.
- Oluliseks peeti, et kool annaks väga head akadeemilised teadmised, lapsele meeldiks koolis käia ja arvestataks iga lapse eripäradega, koolis oleks hea distsipliin ja kool arendataks ka muid elus vaja minevaid oskusi.
- Küsitlusele vastanud lapsevanemate seas oli vähem neid kes arvas, et täna on koolides tagatud iga lapse eripäradega arvestamine, väikeste klasside olemasolu ja koolis õpetatakse eri kultuuride austamist. Ootuste täitumist on takistanud eelkõige ressursside vähesus kui ka liiga kõrged ootused.

II TEEMA: Informatsiooniallikate analüüs

- Suurem osa küsitletud tagasipöördujatest leidis, et info Eesti haridussüsteemi sisenemise kohta on piisav ja kergesti leitav. Siiski ligikaudu 1/5 ankeetküsitlusele vastanud märkis, et info ei ole kergesti leitav ning kättesaadav info ei ole piisav.
- Peamiseks probleemiks on info killustatus – vajalik info on raskesti leitav, ebatäpne ja erinevate allikate vahel esineb teatavaid vasturääkivusi. Peamiselt saadakse infot koolist/koolieelsest lasteasutusest ning tuttavatelt sõpradelt. Samas tunnevad tagasipöördujad puudust just ühtsest infot koondavast veebikeskkonnast.

III TEEMA: Tagasipöördumise positiivsed kogemused

- Erinevatest riikidest kooli õppima asunud lapsed rikastavad koolikeskkonda ja kasvatavad tolerantsi. Haridusasutused rõhutasid tagasipöördunud laste laiemat silmaringi, suuremat valmisolekut uute ettevõtmiste planeerimisel ja klassikaaslaste tegevustesse haaramisel ning innustamisel.
- Samuti on õpetajad olnud “sunnitud” katsetama õpetamisel uusi meetodeid, et sobitada neid tagasipöördujatega.
- Tagasipöördujad tõid positiivse kogemusena välja, et keelekümbelus Eesti koolides toimub, vajadusel rakendatakse individuaalset õppekava ja saadakse abi koolide tugisüsteemist.

IV TEEMA: Tagasipöördunutel esinenud probleemid

- Tagasipöördujate kõige suuremad probleemid on seotud üldise eesti keele oskusega, mille omandamist pärsib teise keele (välisriigi keele) kasutamine koduse keelena.

- Olulisemate probleemkohtadena toodi välja ka see, et lasteaia või koolikohta ei saadud konkreetseesse soovitud asutusse, koolikatsetel ei arvestatud lapse eripäradega või toimusid need pere jaoks ebasobival ajal.
- Lisaks esinesid lapsevanemate hinnangul haridussüsteemi sisse elamisega ja klassi sulandumisega seotud raskused.

V TEEMA: Üldhariduskoolides esinenud probleemid tagasipöördunud laste õpetamisel

- Haridusasutuste hinnangul olid peamisteks raskusteks õppekeele oskusest tulenevad raskused, mis muutsid keerulisemaks ka teistest õppeainetest arusaamise ja nende õpetamise, muid kohanemiskursusi nende hinnangul tagasipöördunud lastel üldjuhul ei ole.
- Õpetajatel on valdavalt vähene kogemus tagasipöördunute õpetamisega, **ollakse mures, kas tagasipöördunud lastele suudetakse pakkuda samasuguseid teadmisi nagu teistele õpilastele.**
- Õppeasutustel ja õpetajatel on olemas tahe, et õpetada tagasipöördunud perede õpilasi, kuid paraku on haridusasutuste hinnangul suurimaks puuduseks ressurss (inimressurss, finantsvahendid). Koolipersonal leiab, et **vajadus koolituste järel kasvab tagasipöördunute arvu suurenedes.**
- Enamus intervjuueeritud **koolipersonalist tunnevad teatavat puudust ühiste teadmiste ning praktiliste kogemuste jagamisest koolide vahel**, et saada kindlust oma tegevustes.
- Üheks kitsaskohaks koolidele on **informatsiooni puudus erinevate riikide haridussüsteemide ja nende toimimise kohta.**

VI TEEMA: Probleemide korral kasutatud lahendused, tugisüsteem

- **Koolid teevad tagasipöördunud õpilaste haridusliku taseme ja toevajaduse kindlaks sisseastumiskatsete/testide või vestluse teel.** Küsitlusele vastanud lapsevanematest siiski üle poole väitsid, et nende teada laste tugiteenuste vajaduse väljaselgitamiseks hinnatud ei ole.
- **Tagasipöördunud õpilased on enamasti keelelise erivajadustega.** Põhjuseks on asjaolu, et lapsed on kaua viibinud välisriigi keskkonnas, mistõttu on nad eestikeelsest keskkonnast eemale jäänud või ei ole nad sellega üldse kokku puutunud.
- Peamiste lahendustena on tagasipöördunute puhul kasutatud **individuaalset õppekava, täiendavaid keeletunde ja konsultatsiooni võimalusi.**
- Kuigi enamusel intervjuueeritud koolidest on olnud tagasipöördunutele võimalik pakkuda teatud mahus tugispetsialistide teenuseid, **on see jätkuvalt kitsaskohaks üle Eesti ning avaldub terava probleemina üleüldisemalt.** Tagasipöördunute kohanevad reeglina kiiresti, mistõttu tugispetsialisti vajadus on neil pigem lühiajaline.

Analüüsi tulemusena esitati praktikas rakendatavad soovitused eesmärgiga parandada tagasipöördunute laste üldhariduskoolidesse õppima asumist ja haridussüsteemis kohanemist. Soovitused koos vastutajaga on esitatud aruande III osas.

Executive Summary

The main objective of this study was **to identify and map the difficulties and challenges that families with children that have returned to Estonia have to face when dealing with the educational system. In addition, positive experiences related to returning were highlighted in the study. This study involved three target groups, i.e. returning families, general education schools and specialists responsible for the development of this field.** Quantitative and qualitative data collection methods were used in this study. Document analysis involved the **reviewing of studies conducted and reports made earlier in this field and on associated topics.** During the study, **20 in-depth interviews** with the school personnel **of 14 general education schools** were conducted. Information was gathered from returned parents by a questionnaire that **114 returned parents** filled out **about 151 children.** In order to achieve the objective of the study, the researcher, in cooperation with the client, phrased the research questions; these are divided into 6 main topics and based on which the conclusions of the analysis are presented.

I TOPIC: Expectations of returnees for educational opportunities and choices

- The expectations of the returnees are mostly associated with quick adaptation and continuing of studies in the same grade as students of their age.
- They considered it important that the school provides very good academic knowledge, the children like to go to school and each child's specific needs are considered, discipline is good in the school and the school develops other necessary life skills.
- The number of parents who think that the schools currently consider the specific needs of each child, classes are small and respect for different cultures is taught at school is small among the parents who filled out the questionnaire. The primary obstacle in the way of fulfilment of expectations is the lack of resources and too high expectations.

II TOPIC: Analysis of information sources

- Most of the returnees found that information about the Estonian educational system is sufficient and easy to find. However, about 1/5 of respondents to the questionnaire pointed out that information is not easy to find and that the information available is not sufficient.
- The main problem is that information is fragmented – it is difficult to find necessary information, available information is inexact and there are discrepancies among sources. Information is mainly obtained from the school/pre-school childcare institution, as well as acquaintances and friends. The returnees would like to have a single web environment where all information has been assembled.

III TOPIC: Positive experiences with returning

- Children that come from different countries **enrich the school environment and improve tolerance.** The educational institutions emphasised that the returned children have a broader perspective of the world, they are more ready to plan new endeavours and they involve and inspire classmates in activities.
- Teachers have also been forced to try new teaching methods to adapt them to the returnees.
- The returnees said that their positive experience is that **language immersion in Estonian schools functions,** and, if necessary, an individual study programme is employed and assistance is received from the school support system.

IV TOPIC: Problems that returnees experience

- The biggest problems are related to **the general knowledge of the Estonian language**, the learning of which is **inhibited because another language (a foreign language) is spoken at home**.
- Some bigger problems highlighted by the respondents are that it is impossible to get a place for the child in the preferred kindergarten or school and that during school entrance tests the specific needs of the child were not considered or the tests were conducted at a time that is unsuitable for the family.
- In addition, in the opinion of the parents, there were difficulties getting acquainted with the educational system and blending in with the class.

V TOPIC: Problems in general education schools when teaching returned children

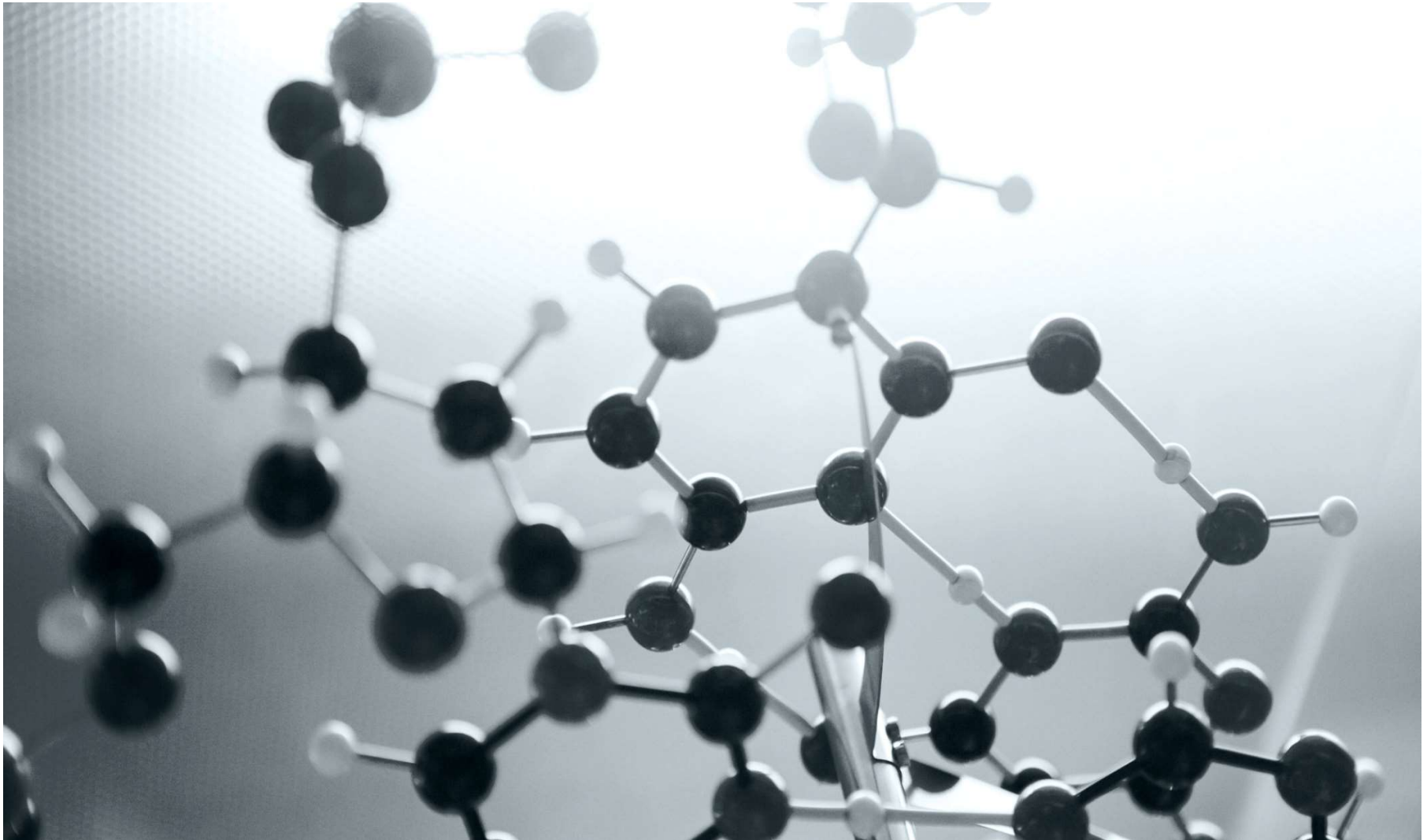
- According to the educational institutions, the main difficulties arise from poor knowledge of the language of instruction, which makes it harder to understand and teach other subjects; however, they did not usually observe any other adaptation difficulties in the returned children.
- Teachers do not usually have much experience with returnees and **they are concerned about whether they can offer equal knowledge to the returned children as other pupils**.
- The educational institutions and teachers are ready to teach the pupils of returned families; however, in the opinion of the educational institutions, the biggest problem is lack of resources (human resources, financial means). The school personnel finds that **the need for training is growing as the number of returnees increases**.
- Most members of the interviewed **school personnel find that there should be exchange of knowledge and practical experience between schools** to raise confidence that they are doing it right.
- One problem for the schools is **lack of information about the educational systems and their functioning principles of different countries**.

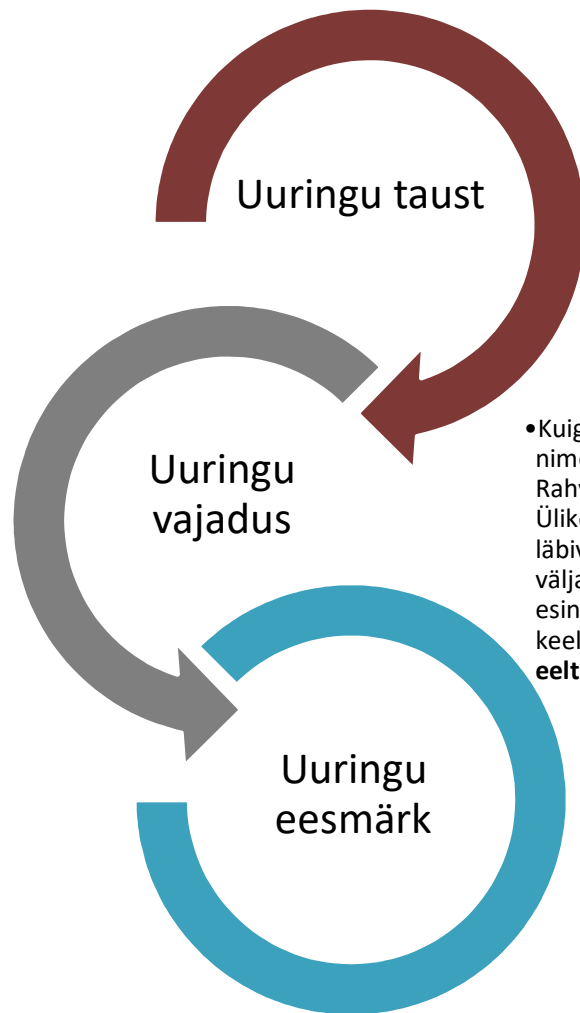
VI TOPIC: Solutions used in case of problems, the support system

- **The schools identify the level of education of the returned pupils and their need for support at entrance trials/tests or interview**. Over half of the parents who responded to the questionnaire claimed that as far as they know their child had not been assessed for identification of a need for support services.
- **Returned pupils mostly have special language needs**. The reason for this is that these children have been in a foreign country away from the Estonian language environment for a long time or they have never had contact with it.
- The main solutions for returnees are **an individual study programme, additional language classes and consultations**.
- Although most of the interviewed schools have been able to offer the returnees the services of support specialists to some extent, **this is still a problem in Estonia and an acute problem in general**. The returnees usually adapt quickly, which is why their need for a support specialist is short-term.

As a result of the analysis, suggestions applicable in practice were submitted with the aim of improving the introduction of the returnees' children into general education schools and their adaptation to the educational system. Suggestions along with the responsible parties have been presented in part III of the report.

I OSA. UURINGU TAUST JA METOODIKA

- Eestlasi on väljaspool Eestit hinnanguliselt 200 000, välismaal on tööl pikema või lühemaajaliselt ca 25 000 inimest. Praegune tendents on, et **väljaränne väheneb ja sisseränne suureneb**. Ka Eesti kodakondsusega ja Eestis sündinud sisserändajate arv kui ka osakaal sisserändajatest on olnud **viimasel aastakümnel kasvutrendis** (Statistikaamet, 2017).

- Üks olulisi põhjusi Eestisse tagasi tulemiseks on **soov, et lapsed omandaksid hariduse Eestis**. Samas on tagasipöördujate hinnangul üheks **väljakutseks olnud just kodulähedaste lasteaia- või koolikohtade leidmine**. Samuti esineb **probleeme Eesti haridussüsteemiga kohanemisel**, mida põhjustab näiteks haridussüsteemi erinevus, laste puudulik eesti keele oskus ning koolide võimekus pakkuda piisavas mahus tugiteenuseid (nt abiõpetaja, psühholoogi teenus). (Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring. TÜ RAKE, 2015)

- Kuigi rahvuskaaslaste tagasituleku soodustamine on võetud üheks riiklikuks eesmärgiks, mille nimel on näiteks alates 2004. aastast kolmel järjestikusel programmiperioodil rakendatud Rahvuskaaslaste programmi, esineb valdkonnas jätkuvalt probleeme. Näiteks ilmnes Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskuse RAKE ja Balti Uuringute Instituudi poolt läbiviidud Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringust, et tagasipöördujate hinnangul on üheks väljakutseks olnud lasteaia- või koolikoha leidmine, samuti on tagasipöördujate perede lastel esinenud Eesti haridussüsteemiga kohanemisel probleeme - näiteks tingituna puudulikust eesti keele oskusest või haridussüsteemi erinevusest võrreldes eelmise elukohariigi omaga. **Lähtuvalt eeltoodust on vaja pöörata valdkonnale veelgi enam tähelepanu.**

- Käesoleva uuringu peamiseks eesmärgiks on **selgitada välja ning kaardistada raskused ja väljakutsed, millega Eestisse tagasipöördunud lastega pered hariduse valdkonnas kokku puutuvad ning samuti tuua välja tagasipöördujate positiivsed kogemused**. Analüüsi tulemusena esitatakse praktikas rakendatavad **soovitused eesmärgiga parandada tagasipöördujate laste üldhariduskoolidesse õppima asumist ja haridussüsteemis kohanemist**.

Uuringu sihtgrupp ja uurimisküsimused

Uuringu läbiviimiseks kaasati järgmised **sihtgrupid** (Sg):

SG 1 Tagasipöördunud pered

- Tagasipöördunud pered, kellel on lasteaias või üldhariduskoolis õppivad lapsed. Tagasipöördunute all mõistetakse antud uuringus Eesti kodanikke ja eestlaseid (k.a välisriigis sündinud eestlaseid), kes on elanud välismaal koos vähemalt ühe lapsega järjest **vähemalt ühe õppeaasta** ning kelle **Eestisse naasmisest on möödas kuni viis aastat**. Uuringusse kaasati lapsevanemad läbi ankeetküsitluse. Lähtuvalt Tellija soovist oli eesmärgiks kaasata uuringusse lapsevanemad, kellel on **kokku vähemalt 150 last**. Sihtgruppi kuuluvate laste üldkogum ei ole uuringu läbivijale teada, mistõttu **uuringutulemusi ei üldistata üldkogumile**. Ankeetküsitluse eesmärgiks oli koguda eelkõige kvalitatiivset informatsiooni. Antud uuringu raames ei küsitletud tagasipöördunute lapsi.

Sg 2 Üldhariduskoolid

- Üldhariduskoolide juhid, õpetajad, tugispetsialistid, kellel on kogemus tagasipöördunud perede lastega. Eesmärgiks oli viia läbi **20 intervjuud vähemalt 10 üldhariduskoolis**. Intervjueeritud haridusasutuste nimekiri on esitatud lisa 2.

Täiendavalt koguti uuringu käigus infot HTM-i esindajatelt, kes osalesid ka ankeetküsitluse väljatöötamisel.

Uuringu eesmärgi täitmiseks sõnastas uuringu läbiviija koostöös uuringu Tellijaga **uurimisküsimused, mis jagunevad 6 peamisesse teemablokki:**

TEEMA 1

Tagasipöördunute ootused haridusvõimaluste ja -valikute osas

- Millised on/olid tagasipöördunute ootused haridusvõimaluste ja -valikute osas?
- Kas/kuidas on ootused täitunud?
- Millised on/olid peamised probleemid, mis on takistanud ootuste täitumist (nt kitsaskohad riiklikes tegevustes)?

TEEMA 2

Informatsiooniallikate analüüs

- Millistest infoallikatest on tagasipöördunud leidnud peamiselt haridussüsteemi kohta informatsiooni? Millistest infoallikatest eelistaksid tagasipöördunud informatsiooni saada? Kas informatsioon koolikoha ja/või lasteaikakoha leidmise ning haridussüsteemi iseloomustuse osas on tagasipöördunutele olnud piisav ja kättesaadav? Millise info järele on tagasipöördunud tundnud kõige enam puudust?
- Milliste infoallikate kaudu on peamiselt informatsiooni edastatud ning kuivõrd piisavaks hinnatakse avaldatud infot?

TEEMA 3

Tagasipöördumise positiivsed kogemused

- Milliseid positiivseid muutusi on tagasipöördunud perede lapsed koolis kaasa toonud?
- Millised olid tagasipöördunud perede positiivsed kogemused (millest võiksid nt teised tagasipöördujad/koolid õppida)?

TEEMA 4

Tagasipöördunutel esinenud probleemid (raskused) ja kasutatud lahendused

- Millised probleemid ja millest tulenevalt on esinenud tagasipöördunutel lasteaia või koolikoha leidmisel? Millised probleemid ja millest tulenevalt on esinenud tagasipöördunute lastel haridussüsteemiga kohanemisel? Milliseid lahendusi on probleemide ilmnemisel kasutatud? Milliseid lahendusi on võimalik praegusel hetkel kasutada?
- Millised on Eesti haridussüsteemi ja koolikeskkonna eripärad, mis põhjustavad kohanemiseraskusi (nt arusaam õpetamisest, meetoodilised erinevused jne)?

TEEMA 5

Üldhariduskoolides esinenud probleemid (raskused) ja kasutatud lahendused tagasipöördunute laste õpetamisel

- Millised probleemid ja millest tulenevalt on esinenud tagasipöördunute laste õpetamisel (nii koolis üldiselt kui ka õpetajatel)? Milliseid lahendusi on probleemide ilmnemisel kasutatud? Millised lahendused on töötanud hästi ja mida oleks vaja tulevikus teistmoodi teha?
- Millist tuge vajavad koolid ja õpetajad probleemidega tegelemiseks (nt mitmekeelses kultuuriruumis lapse õpetamise juhised, õppemetoodilised oskused õpilaste hariduslike erivajaduste märkamiseks, lihtsamad/kohandatud õppematerjalid/lisa-keeeletunnid, täiendav juhtkonna tugi õpetajatele, lisaressursid jne)?

TEEMA 6

Üldhariduskoolide tugisüsteem

- Milliseid tugimeetmeid üldhariduskoolid tagasipöördunute peredele täna peamiselt pakuvad? Millised on vajadused tugisüsteemi järele? Kas/kuidas toimub koolides õpilaste varasemate teadmiste taseme ja võimaliku toevajaduse hindamine, kuivõrd seostatakse tulemusel vahetult edasise õppetöö korralduse ja toega? Kas üldhariduskoolide poolt pakutavad tugimeetmed on tagasipöördunute laste jaoks piisavad? Millised on puudujäägid?
- Kas õppeasutused ja õpetajad on valmis tagasipöördunute perede laste õpetamiseks? Millised on kitsaskohad? Kust saadakse vajadusel abi/tuge, kas/kuidas toimib infovahetus?

Uuringu objektiivsuse ja tõendatavuse tagamine

Analüüsi läbiviimisel ja järelduste ning soovitude tegemisel toetus Pakkuja uuringu läbiviimisel tavapäraselt rakendatavatele põhimõtetele, milleks on *loogiline vool* ja *triangulatsioon*.

Joonis 2. Tee faktidest soovitusteni ehk loogiline vool

Allikas: Civitta Eesti

- **Loogiline vool** – põhimõte tagab, et uuringuaruanne on loogiliselt üles ehitatud ning ei sisalda kasutatud informatsiooni. Iga järeldus tugineb analüüsile ja iga soovitus on suunatud vähemalt ühele järeldusele. (Joonis 2)

Joonis 3. Triangulatsioon ehk andmete õigsuse kinnitamine

Allikas: Civitta Eesti

- **Triangulatsioon** – see on üks peamisi andmekogumise printsiipe ning tagab faktide õigsuse. Kui uuringu läbiviija saab ühest allikast informatsiooni, siis sisaldab see tõenäoliselt mingil määral subjektiivseid elemente. Et subjektiivseid elemente välja filtreerida, on vaja vähemalt ühest teisest allikast saada selle sama teema kohta lisainformatsiooni, mis võib kinnitada, täiendada, eitada esimesest allikast saadud informatsiooni või pakkuda alternatiivset interpreteerimisvõimalust. Juhul kui erinevatest allikatest saadud informatsioon on vastuolus, tuleb analüüsida mõlema leiu kvaliteeti või usaldusväärsust ning vajadusel/võimalusel kasutada täiendavaid allikaid info kogumiseks. (Joonis 3)

Peamised andmekogumismeetodid

1. Dokumendianalüüs

Uuringu läbiviimiseks kasutati nii esmaseid kui teiseseid st juba olemasolevaid andmeid. Teiseste allikate hulka kuulusid peamiselt **varasemalt valdkonnas** (nt Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring) ning **sidusteamadel** (nt uusimmigrantidega seonduvad uuringud) **läbiviidud uuringud ja aruanded** (vt kasutatud dokumentide nimekiri lisas 3). Dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioon oli sisendiks järgmistele uuringu etappidele, sh süvaintervjuudele ja ankeetküsitluste kavandamisele ja läbiviimisele.

2. Süvaintervjuud

Informatsiooni kogumiseks üldhariduskoolidelt kasutati poolstruktureeritud süvaintervjuusid, st teemavaldkonnad olid eelnevalt paika pandud ja põhiküsimused ette valmistatud, ent intervjuerija sai küsimuste järjekorda ja sõnastust vastavalt vajadusele teataval määral muuta. Intervjuukava kooskõlastati eelnevalt Tellijaga (vt lisa 4). Ühe intervjuu kestvuseks oli ca 1-1.5 tundi. Intervjuude abil kogutud teave oli otseseks sisendiks uurimisküsimustele vastamisel.

Uuringu käigus viidi läbi **20 süvaintervjuud 14 üldhariduskoolis**. Intervjueritavate haridusasutuste väljavalimiseks tehti koostööd Tellijaga, KOVidega ning tagasipöördujatega, läbi mille selgitati välja üldhariduskoolid, kus õpib teadaolevalt kõige enam tagasipöördujate lapsi. Valimi koostamisel arvestati ka geograafilise kriteeriumiga (Tallinn vs muu Eesti). Intervjuud viidi läbi haridusasutuste esindajatega (nt üldhariduskoolide juhid, õpetajad, tugispetsialistid), kes omasid enim kogemust ja kokkupuudet tagasipöörduvate perede laste õpetamisel ning nõustamisel.

3. Ankeetküsitlus

Uuringu läbiviija valmistas koostöös Tellijaga ette Sg 1-le struktureeritud ankeetküsitluse (vt lisa 1). Küsitlus viidi läbi elektrooniliselt veebikeskkonnas. Andmekogumine viidi läbi perioodil **11.04-20.04.2017**. Tagasipöörduvate peredele suunatud ankeeti oli võimalik täita **eesti keeles**.

Uuringukutse, mis sisaldas ülevaadet uuringust ning veebilinki viitega ankeedile saadeti kõigile Eesti üldhariduskoolidele ja lasteasutustele, kellel paluti uuringukutse edastada haridusasutustes õppivate laste vanematele. Kuna ei ole teada, mitmele isikule haridusasutuste poolt uuringukutse edastati, ei ole võimalik siinkohal vastasmäära arvutada. Lisaks koguti tagasipöördujate otsekontakte läbi Facebook'i grupi „Tagasi Eestis“ ja kodulehekülje <http://talendidkoju.ee/> ning kontaktide leidmiseks tehti koostööd Integratsiooni Sihtasutusega MEIS. Kokku saadeti ankeet **vahetult 28-le tagasipöörduvale**. Vastuseid kogunes kokku **114 lapsevanemalt 151 lapse kohta**.

Ankeetküsitlusele vastajate (n=114) profiil

- Üle poole (55%, n=114) küsitlusele vastajatest moodustasid need, kes olid **elanud perega järjest välisriigis 2-5 aastat**. 10% vastajatest olid elanud välisriigis üle ühe õppeaasta, kuid alla kahe aasta. 20% vastajatest olid elanud välisriigis 6-9 aastat ning 20% 10 ja enam aastat.
- Kõige enam oli küsitlusele vastanute seas neid, kes olid pöördunud tagasi:
 - ✓ Soomest (20)
 - ✓ Ameerika Ühendriikidest (13)
 - ✓ Iirimaaalt (9)
 - ✓ Suurbritanniast (8)
 - ✓ Belgiast (8)
 - ✓ Saksamaalt (7)
 - ✓ Itaaliast (6)
 - ✓ Prantsusmaalt (4)

Üksikuid tagasipöördujaid oli ka Araabia Ühendemiraatidest, Austriast, Egiptusest, Gruusiast, Hispaaniast, Hollandist, Iisraelist, Indoneesiast, Islandilt, Jeemenist, Kasahstanist, Kambodžast, Leedust, Luksemburgist, Lätist, Norrast, Marokost, Poolast, Portugalist, Rootsist, Šveitsist, Taanist, Ungarist, Valgevenest ja Venemaalt.

- **Pärast viimast välisriigis äraolekut on Eestis tagasi** alla aasta ca 40% vastajatest, 1-2 aastat 36% ning 3-5 aastat 24% vastajatest.
- Ca 89% küsitlusele vastajatest olid **naised** ning ca 11% **mehed**.
- Küsitlusele vastajatest ca 46% elab **Tallinnas**, 22% **Harjumaal (va Tallinn)**, 16% **Tartus ja Tartumaal** ning 16% **mujal Eestis**.
- 76% küsitlusele vastajatest omavad **kõrgharidust**. Vastajate abikaasadest on kõrgharidusega ca 61%.
- Kõige enam oli vastajate seas neid (ca 36%), kes **välismaal olles** õppisid või olid kodused, keskastme spetsialiste oli vastajate seas ca 20%, lihtametnikke, töölisi ca 18%, ning tippspetsialiste 16%. Juhte (välismaal olles) oli vastajate seas vaid 5 (ca 4%). **Eestis olles** on vastajate seas oluliselt vähem neid, kes õpivad või on kodused (ca 15%) ning mõnevõrra rohkem on juhte, tipp- ja keskastmespetsialiste. Vastajate **abikaasade seas** oli oluliselt vähem neid, kes välismaal või Eestis olles õppisid või olid kodused (vastavalt 11% ja 9%) ning märgatavalt rohkem oli abikaasade seas juhte (välismaal olles 21% ning Eestis olles 18%).
- Vastajad hindasid oma **toimetulekut** valdavalt heaks: 22% märkis, et tulevad toime hästi (piirama peavad vaid suuremate kulutuste puhul) ning 49% vastas, et nad ei ole rikkad, kuid tulevad hästi toime. 22% vastajatest märkis, et tulevad küll toime, kuid peavad end riiete ja tarbekaupade ostmisel piirama. 8 vastajat (7%) märkis, et tulevad raskustega toime (raha kulub vaid toidule, eluasemele ja küttele või raha ei jätku isegi söögi jaoks).
- Vastajatest 26% märkis, et kavandavad lähima **5 aasta jooksul veel perega välisriiki kolimist**, 37% ütles, et välisriiki kolimise plaani ei ole ning sama palju vastajaid ei osanud öelda, kas kavandavad välisriiki kolimist. Kõige enam (ca 19%) omavad välisriiki lahkumise plaani need, kes on Eestis tagasi kuni 2 aastat peale viimast välisriigis äraolekut.

Ankeetküsitlusele vastajate laste (n=151) profiil

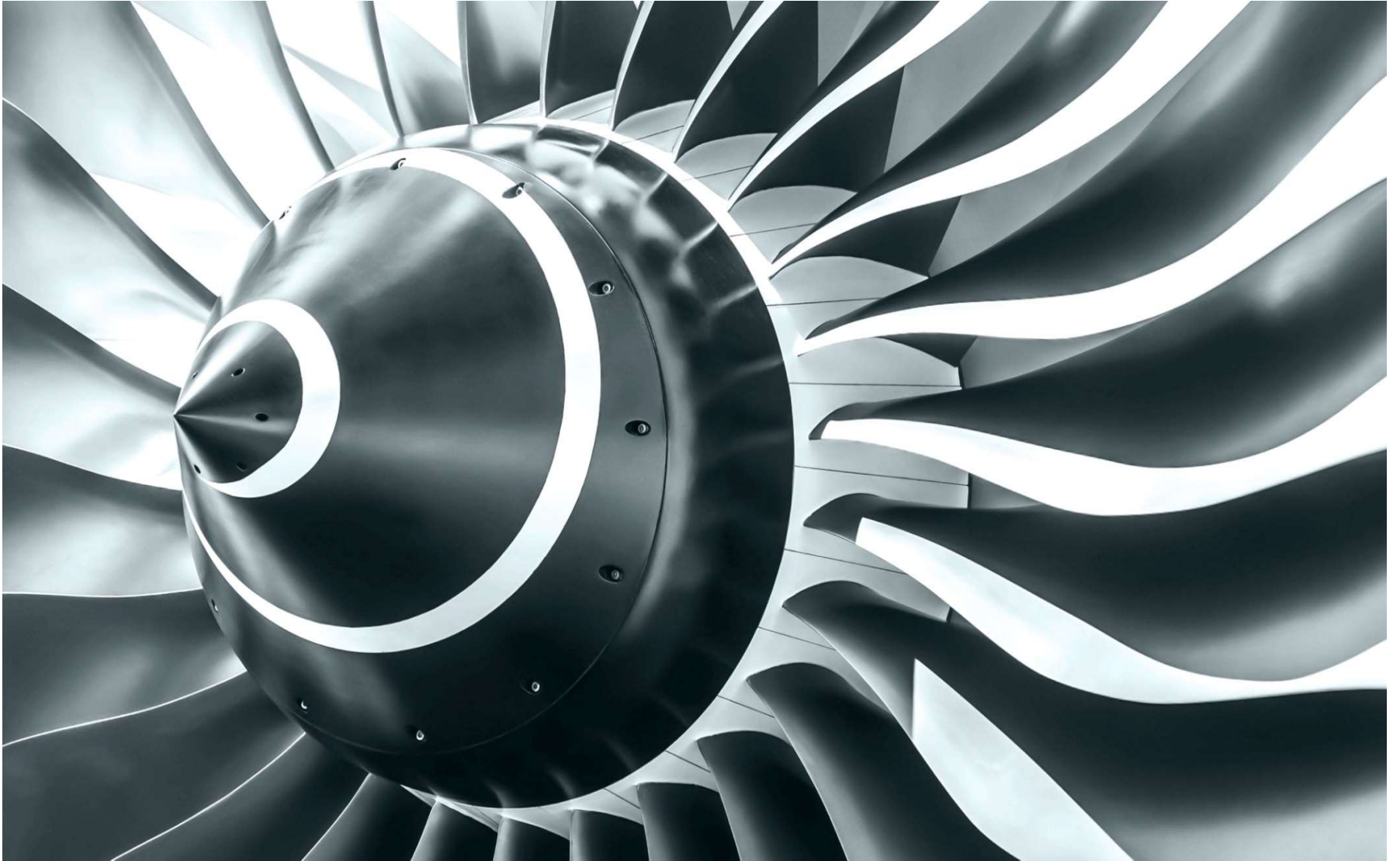
- Ankeetküsitlusele vastajate laste seas (ankeet täideti n=151 lapse kohta) oli 45% **poisse** ja 55% **tüdrukuid**.
- Kõige enam oli laste seas neid, kes **enne välismaale minekut** olid **eelkooliealised** (48%, 72 last), kusjuures koolieelses lasteasutuses käis enne välismaale minekut 32% lastest. 25% vastajate lastest sündis aga välismaal. Enne välismaale minekut 16% lastest (24 last) õppis I kooliastmes (1.-3. klassis) ning 7% (11 last) õppis II kooliastmes. Vastajatel ei olnud lapsi, kes oleksid enne välismaale minekut õppinud III kooliastmes (7.-9. klassis) või gümnaasiumis/kutseõppeasutuses (10.-12. klassis). 15% lastest (22 last) **läksid tagasi pöördudes** kooli III kooliastmesse (7.-9. klassi) ning vaid 1 laps asus õppima gümnaasiumi (enne välismaale minekut õppis II kooliastmes). Enamus lastest jätkasid tagasi pöördudes õpinguid I (29%) või II (25%) kooliastmes. 26% lastest läksid tagasi pöördudes aga lasteaeda.
- **Välisriigis olles** 34% lastest olid eelkooliealised ja käisid koolieelses lasteasutuses ning 10% olid eelkooliealised, kuid koolieelses lasteasutuses ei käinud. Kõige enam (73%) oli laste seas neid, kes käisid koolis. Koduõppel osalesid lastest vaid 2 (1%).
- Nendest lastest, kes läksid tagasi pöördudes lasteaeda (n=39), läks **eralasteaeda/-hoidu** 28% (11 last). Tagasi pöördudes üldhariduskooli õppima asunud lastest (n=105) läks **erakooli** 14% (15 last). Võrreldes teiste piirkondadega kasutati märgatavalt enam eralasteaeda (5 last 8-st) ja erakooli (7 last 15-st) Tartus ja Tartumaal. Samuti kasutati erahoidu ja erakooli oluliselt enam poisslaste puhul (vastavalt 44% vs 14% ja 21% vs 9%). 2016/2017 õppeaastal on Eestis kokku 535 üldhariduskooli (keskkool või gümnaasium, põhikool, kutseõppeasutus, täiskasvanute gümnaasium), nendest eraomandisse kuulub 51 kooli ehk ca 9,5%.²

² EHS 10.11.2016 <https://www.hm.ee/ehis/statistika.html> (12.05.2017)

Uuringu läbiviimisel esinenud piirangud

- ✓ **Piiratud uuringu ajaraamistik** – uuringu läbiviimiseks oli aega ca 2,5 kuud. Andmekogumine ankeetküsitluse raames toimus 10 kalendripäeva jooksul. Vaatamata sellele kogunes vastuseid Tellija poolt ettenähtud minimaalne arv (minimaalselt 150 lapse kohta). Siiski oli vastajate arv suhteliselt väike, mistõttu üldistuste tegemine näiteks erinevate alagruppide lõikes kui ka avatud vastuste põhjal oli sageli raskendatud.
- ✓ **Sihtgruppi kuuluvate laste üldkogum ei ole uuringu läbiviijale teada** - puudus täpne informatsioon selle kohta, millistes haridusasutustes ja kui palju sihtgruppi kuuluvate perede lapsi õpib. Informatsiooni koondamiseks tehti koostööd näiteks Tellijaga, kohalike omavalitsustega ja Facebooki grupiga „Tagasi Eestis“, kuid vaatamata sellele ei olnud tervikpilti võimalik saada. Sellest tulenevalt käesolevas uuringus üldistusi üldkogumile ankeetküsitluse põhjal ei tehta.
- ✓ **Intervjueeritavate koolide väljavalimisel lähtuti uuringu käigus erinevatelt osapooltelt (nt Tellija, KOVid, tagasipöördujad) kogutud informatsioonist.** Kuigi EHIS sisaldab märget õpilaste kohta, „kes õpivad õppekeelest erineva koduse keelega või välisriigist naasnud õpilane“ ning infot õpilaste kohta, kellel on Eesti kodakondsus ning kes ei ole eelnenud õppeaastal Eesti haridussüsteemis õppinud, ei ole võimalik selle info põhjal moodustada valimit haridusasutustest, kus õpib kõige enam uuringu sihtgruppi kuuluvate tagasipöördujate lapsi.
- ✓ Ankeetküsitluste tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada, et need põhinevad **lapsevanemate poolt antud hinnangutel**. Lapsi/noori käesolevasse uuringusse ei kaasatud.
- ✓ Varasemalt on valdkonda vähe uuritud, mistõttu **dokumendialüüsi tulemusena kasutatavat informatsiooni oli vähe**.

II OSA. UURINGU TULEMUSED

TEEMA 1: Tagasipöördunute ootused haridusvõimaluste ja –valikute osas

Tagasipöördunute ootused ja ootuste täitumine

- Intervjuudest haridusasutustega selgus, et enamus tagasipöördunud lapsevanemad **ei ole konkreetseid ootuseid haridusvõimaluste – ja valikute osas seadnud**, samas peetakse sageli kõige olulisemaks **lapse kiiret kohanemist ja võrdset kohtlemist koolis**.
- Eestisse pöördudes on lapsevanemate sooviks, et **lapsed õpiksid võimalikult kiiresti selgeks eesti keele**. Intervjuudest haridusasutustega selgus, et **enamasti oskavad tagasipöördunud perede lapsed vähemalt suhtluskeele tasandil eesti keelt**.
- Intervjuudest haridusasutuste selgus, et keeleõpet raskendab asjaolu, et osade vanemate ootuseks on lisaks eesti keelele **hoida kodukeelena ka välisriigis omandatud keelt**.
- Samuti leidub peresid, kes soovivad, et kool võimaldaks õpilasel õppida (nt valikainena või võõrkeelena) välisriigis kodukeeleks olnud **keelt**. Väljavõtteid ankeetküsitluse vastustest:
 - „Hea meelega oleks lapse pannud nt keeleringi. Võõrkeeli õpetatakse selgelt õppekava järgi liiga vähe, kuigi võimekust oleks selles vanuses - inglise keelt saab ainult 1 tund nädalas. Teine keel lisandub selles koolis alles 6. klassis. Maha visatud võimalused.“
 - „Edukale tagasipöördumisele aitab oluliselt kaasa ... arvestamine tagasipöörduva lapse huvidega (suuremas mahus juba omandatud võõrkeele õpe, järele aitamine teistes ainetes).“
 - „Teise võõrkeele õppimisel pole valikuid. Laps õppis prantsuse keelt. Tagasi tulles pidi hakkama õppima tagantjärele vene keelt. Kool ei andnud valikuid ega toetanud millegagi.“
- Osadel tagasipöördunud peredel on **kõrgendatud ootused koolivalikule**, mistõttu eelistatakse erakoole. Küsitlusele vastanud

lapsevanemate lastest läksid tagasi pöördudes erakooli 15 last. Nendest 73% puhul pidasid vanemad väga oluliseks, et kool annab väga head akadeemilised teadmised, mis on veidi kõrgem keskmisest (keskmiselt 59% pidasid akadeemiliste teadmiste andmist väga oluliseks). Samuti pidasid erakooli läinud laste lapsevanematest keskmisest enam väga oluliseks, et koolis arvestatakse iga lapse eripäradega (80% vs 69%) ning et lapsele meeldib koolis käia (93% vs 84%). Intervjuudes mainiti peamise põhjusena erakooli valikul **kooli mainest** tulenevat ootust, et erakoolis pakutav haridus sarnaneb välisriigis saadud haridusele.

- Tagasipöördunud lapsevanemad peavad oluliseks, et laps jätkaks Eesti koolis **oma vanusejärgses klassis**, et kiirendada kohanemist ja et laps ei tunneks end hiljem klassikaaslaste seas ebamugavalt. Väljavõtteid ankeetküsitluse vastustest:
 - „Lapse enesetundele mõjub kehvasti kui peab alustama nt klass noorematest taseme tõttu. Võiks olla sõnastatud kriteeriumid, mille alusel määratakse millisesse klassi laps tagasi tulles saab minna. Siis oleks võimalik teha eeltööd, et saaks jätkata koos omavanustega.“
- Samuti eeldavad lapsevanemad, et kui laps on paari aasta jooksul peale lahkumist Eestisse tagasi tulnud, siis on tal võimalik jätkata **endiste klassikaaslastega ühes klassis**.
- Intervjuudest haridusasutustega selgus, et haridustee jätkamise seisukohast on vanematel **kõrged ootused koolile ja õpetajatele**, et nad suudaksid lapse piisavalt hästi ette valmistada näiteks jätkamiseks hariduse omandamist gümnaasiumis.

Küsitluse raames paluti lapsevanematel hinnata (skaalal 0 ei oska öelda, 1 ei ole üldse oluline,..., 5 väga oluline),

kuivõrd oluliseks nad peavad erinevaid aspekte kooli valikul ja kuivõrd on need Eesti koolides tagatud/esindatud. Hinnatavad aspektid olid järgmised:

- 1) Kool annab väga head akadeemilised teadmised
- 2) Koolis õpetatakse eri kultuuride austamist
- 3) Koolis arvestatakse iga lapse eripäradega
- 4) Koolis arendatakse muid elus vaja minevaid oskusi (suhtlemisoskus, loovus, ettevõtlikkus jms)
- 5) Lapsele meeldib koolis käia
- 6) Koolis on hea distsipliin
- 7) Kool annab lapsele võimaluse minna välisriiki edasi õppima või tööle
- 8) Kool on kodu lähedal
- 9) Koolis õpivad sarnase sotsiaalse taustaga perede lapsed
- 10) Koolis on väikesed klassid
- 11) Kooli on kaasatud eri tausta ja vajadustega lapsed

Üle 80% (n=114) vastajatest pidas kooli valikul oluliseks (hindas hindegaga 5 või 4), et **koolis arendatakse muid elus vaja minevaid oskusi (suhtlemisoskus, loovus, ettevõtlikkus jms), lapsele meeldiks koolis käia ja koolis arvestatakse iga lapse eripäradega, et koolis oleks hea distsipliin ja kool annaks väga head akadeemilised teadmised.** Veidi vähem vastajaid pidas oluliseks, et kool oleks kodu lähedal, koolis õpetatakse eri kultuuride austamist (rõhutasid eelkõige 4-5 aastat välisriigis elanud) ja kool annaks võimaluse minna välisriiki edasi õppima või tööle. Samuti peeti oluliseks, et koolis oleksid väikesed klassid. Vähem (55% vastajatest hindas hindegaga 5 või 4) peeti oluliseks seda, et kooli oleks kaasatud eri tausta ja vajadustega lapsed ning koolis õpiksid sarnase sotsiaalse taustaga perede lapsed (35% vastajatest hindas hindegaga 5 või 4).

Kõige enam küsitlusele vastajaid (n=114) leidis (75% hindas hindegaga 5 või 4), **et Eesti koolid annavad väga head akadeemilised teadmised ning kool on kodu lähedal (66%).** Üle poole vastajatest leidis (hindas hindegaga 5 või 4), et Eesti koolid tagavad selle, et **lapsele meeldib koolis käia, koolis on hea distsipliin ning koolis arendatakse muid elus vaja minevaid oskusi,** veidi vähem kui pooled vastajatest leidsid, et Eesti kool annab lapsele võimaluse minna välisriiki edasi õppima või tööle, koolis õpivad sarnase sotsiaalse taustaga perede lapsed ning kooli on kaasatud eri tausta ja vajadustega lapsed. Aspektide „koolis õpetatakse eri kultuuride austamist“, „koolis arvestatakse iga lapse eripäradega“ ja „koolis on väikesed klassid“ oli ligikaudu sama palju vastajaid, kes arvasid, et need aspektid on Eesti koolides tagatud (32%-35%) ja kes arvasid, et Eesti koolides need aspektid täna tagatud ei ole (25%-39%). **Tartus ja Tartumaal oli võrreldes Harjumaa ja muu Eestiga mõnevõrra rohkem neid (60%), kes arvas, et koolis arvestatakse iga lapse eripäradega (hinne 4 või 5).** Väikeste klasside olemasolu on rohkem tagatud väljaspool Tallinna.

Ootuste täitumist takistanud probleemid

- **Vale ettekujutus erakoolidest** – haridusasutused (erakoolid) töid välja, et tulenevalt vanemate arusaamast, et erakool on eliitkool, võivad lapsevanemate ootused mitte täituda, kuna Eesti erakoolid sarnanevad väga palju tavakoolidega (enamus õppemeetodeid ja aineid kattuvad). Sellest lähtuvalt on juhtumeid, kus vanemad on pettunud, et nende ootused erakoolile ei täitu.
- **Liiga kõrged ootused eesti keele omandamisele** - enamus tagasipöördunud lapsevanematest on seadnud kõrged ootused eesti keele õppele. Paraku ei ole alati võimalik neid ootusi soovitud kiirusega täita, seda eriti siis kui laps ei käi enam algklassis, välisriigis olles on lapsele emakeel võõraks jäänud (näiteks ei ole see olnud kodune keel) või ei ole lapsed välisriigis viibides üldse eesti keelt õppinud. Intervjuude käigus ilmnes ka, et osad tagasipöördunud pered hoiavad kodukeelena teist keelt (mitte eesti keelt), kuid samal ajal ootavad õpetajatelt, et nad õpetaksid lapsele eesti keele kiiresti selgeks.
- **Piiratud ressursid eesti keele õppe võimaldamiseks** - keeleõppega seonduvalt toodi välja, et ootuste täitumist on tagasipöördujate puhul takistanud riigi ja KOVide ressursside vähesus keeleõppe võimaldamisel. Kiire keeleomandamise eelduseks on intensiivne keeleõpe, paraku aga ei ole koolidel võimalik alati vajaminevas mahus seda tagasipöördujatele pakkuda. Lisaks toodi välja, et õpilast ei ole võimalik ka täiendavate keeleõppe tundidega üle koormata. Samas leevendab seda probleemi võimalus rakendada individuaalset õppekava, läbi mille on võimalik asendada teatud õppeained (nt võõrkeel) eesti keele tundidega. Teatavaks takistuseks on asjaolu, et riigi poolt on nähtud ette eelkõige õppekavade rahastamine mitte aga tugispetsialistide palkamine, mistõttu ei ole võimalik haridusasutustel leida alati vajalikku ressursi täiendavaks keeleõppeks ning vajalike tugiteenuste pakkumiseks (nt abiõpetaja näol). Samuti toodi välja, et lisa keeletundide läbiviimiseks on võimalik taotleda hetkel rahastust uusimmigrantide puhul, mitte aga tagasipöördujate õpetamiseks. Ilmselt viitab see aga haridusasutuste vähesele teadlikkusele toetuse võimalustest, kuna tagasipöördujad saavad riigipoolset toetust vajaduspõhiselt samadel alustel kui uussisserändajad. Erinevalt uussisserändajatest tuleb keeleõppe lisatundide vajadus põhjendada ning näidata ära ka teised keeletugiõppe lahendused (LAK arendused, teadlik keelekasutuskeskkond). Soodsate ja kättesaadavate keeleõppevõimaluste vähesus tagasipöördujatele mainiti ära ühe olulise probleemina ka Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringus (2015).³
- **Piiratud ressursid erinevate võõrkeelte õpetamiseks B-võõrkeelena** – haridusasutuste poolt toodi välja, et vanemad sooviksid sageli, et laps jätkaks peale tagasipöördumist välisriigis omandatud keele õppimist B-võõrkeelena. Viimase pakkumiseks ei ole aga samuti sageli ressursi.
- **Erinevate riikide haridussüsteemide ja ainekavade erinevused** – tagasipöördujate ootuste mittetäitumist on esinenud ka lapsele õppeklassi valikul. Lähtuvalt haridussüsteemide ja ainekavade erinevustest ei pruugi olla õpilane alati valmis jätkama Eestis vanusejärgses klassis. Samas töid haridusasutused valdavalt välja, et eakaaslastest nooremaste klassi suunamine on siiski erand ning see on toimunud juhul, kui õpilasel esinevad suured teadmiste lüngad, mis pärsivad oluliselt õpingute jätkamist koos eakaaslastega. Otsus lapse suunamiseks eakaaslastest nooremaste klassi tehakse vaid koostöös lapsevanemaga (sarnaselt mitte tagasipöördujatele).

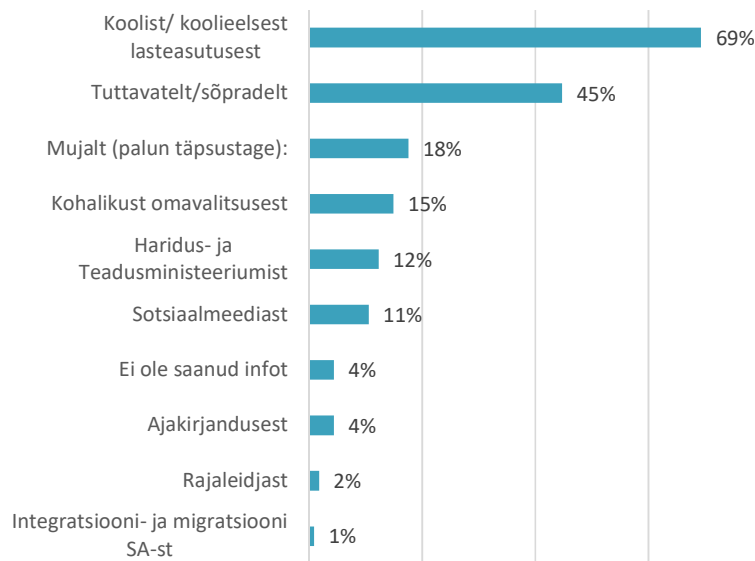
Tagasipöördunudtel esinenud probleeme ja kasutatud lahendusi on põhjalikumalt käsitletud teemade 4 ja 6 raames.

Tagasipöördujate ootused seostuvad eelkõige kiire kohanemisega (sh kiire eesti keele omandamine) ning õpingute jätkamisega eakaaslastega samas klassis. Oluliseks peeti, et koolis arendataks ka muid elus vaja minevaid oskusi, lapsele meeldiks koolis käia ja koolis arvestataks iga lapse eripäradega, koolis oleks hea distsipliin ja kool annaks väga head akadeemilised teadmised. Vähem oli neid kes arvas, et täna on koolides tagatud iga lapse eripäradega arvestamine, väikeste klasside olemasolu ja koolis õpetatakse eri kultuuride austamist. Ootuste täitumist on takistanud eelkõige ressursside vähesus kui ka liiga kõrged ootused.

TEEMA 2: Informatsiooniallikate analüüs

Infoallikate kasutamine

Joonis 4. Kasutatud informatsiooniallikad (n=114)

Kõige enam saavad lapsevanemad Eesti haridussüsteemi sisenemise kohta vajalikku infot haridusasutustelt, kuid oluliseks infoallikaks on ka tuttavad ja sõbrad.

69% küsitlusele vastajate (79 vastajat, n=114) jaoks oli info kergesti leitav (11% ei osanud öelda). **68%** vastajate (69 vastajat, n=114) jaoks oli kättesaadud info piisav (8% ei osanud öelda).

Infoallikate kasutamisel töid lapsevanemad peamiste probleemidena välja järgmist:

- **KOVilt saadav info ja pakutavad lahendused ei vasta perekonna vajadustele** (lähtuvalt küsitluse tulemustest sai KOVilt haridussüsteemi sisenemise kohta vajalikku infot 15% vastajatest). Näiteks esines juhtum, kui KOV ei osanud tagasipöördunud perekonda abistada koolikoha saamisel lähtuvalt lapse suuremast ettevalmistusest (laps oli eelmises riigi käinud juba mitu aastat koolis, kuid Eestis pakuti kohta vaid 1 klassis). Üks vanem püstitas küsimuse, et kuhu tuleks pöörduda, kui KOV ei suuda pakkuda vajalikku kohta haridusasutuses, samuti toodi välja, et kuigi igale lapsele peaks olema tagatud õppekoht elukohajärgses koolis, ei ole seda alati võimaldatud.

- **Internetikeskkonnast ei leia või on raskesti leitav info selle kohta, millega peab**

lapsevanem tagasipöördumisel arvestama (näiteks töi lapsevanem välja, et puudus info selle kohta, et haridussüsteemide erinevustest tingitult võib juhtuda, et laps suunatakse Eestis eakaaslastega võrreldes nooremisse klassi; samuti märkis üks lapsevanem, et ei saanud abi selles osas, millisesse klassi peaks oma lapsed panema).

- **Info on erinevate allikate vahel killustatud**, sageli pole piisavalt täpne ja esineb vasturääkivusi. Näiteks toodi välja, et info vabade lasteaia- ja koolikohtade osas on eksitav (kirjas, et vabu kohti on, samas helistades selgus, et kohad on täis). Tervikpildi saamiseks küsitakse infot näiteks erinevatelt inimestelt, koolidest, töökohtadest, samuti uuritakse internetist.

- **Välisriigis omandatud teise keele edasiõppimist, samuti inglisekeelset õpet ja rahvusvahelise õppekava järgi õppimist puudutav info on ebapiisav** (näiteks kuhu kooli peaks asuma õppima mitut võõrkeelt rääkiv laps, et tal oleks võimalik end edasi arendada, kas/kuivõrd arvestatakse välisriigis saadud kogemust katsetel, kuivõrd ja kus on võimalik jätkata õpinguid Eestis rahvusvahelise õppekava järgi jne).
- Info selle kohta, **kuidas toimub koduõppel hindamine, ei ole piisavalt täpne**. Üks lapsevanem tõi välja, et hindamine koduõppe ajal oli samas koolis käivate laste puhul erinev ja sõltus õpetajast.
- Info selle kohta, **kuidas on korraldatud koolides tugiteenused ja kuidas aidatakse lapsel sulanduda Eesti haridussüsteemi on vähene**. Haridusasutuste poolt antav info ei ole alati tagasipöördujate jaoks piisav.

Täiendavad vajadused

- Varasemalt⁴ on välja toodud, et tagasipöördujad on kõige enam tundnud puudust **lihtsasti mõistetavast informatsioonist**, mis on seotud erinevate asjaajamistega nagu töökohta ning lasteaiaga – ja koolikohtade leidmine. *Ka käesolevas uuringus⁵ tõi tagasipöördujad välja, et tundsid puudust näiteks:*
 - „Suuniste järele, kuidas tulla teise riigi haridussüsteemist siia, mida silmas pidada, kas üldse on mingeid nõ protseduure.“
 - „Konkreetne info, kuhu avaldus esitada. Kui palju aega võtab. Mis saab kui lapsele sobivat haridusasutust ei leita. Kas erivajadusega lapsega peaks arvestama mingeid erisusi. Kuhu pöörduda kui kohalik omavalitsus ei suuda pakkuda vajalikku kohta haridusasutuses.“
 - „Kuidas on korraldatud tugiõpe? Kuidas aidatakse lapsel sulanduda Eesti koolisüsteemi, konkreetselt?“
 - „Naeruväärne, et otsides abi küsimusele, millisesse klassi peaksin oma lapsed panema, ma abi ei leidnudki. Lahendasin selle ülesande omapäi.“
 - „HTM'il puudub kogu ülevaadet ingliskeelsest haridusest andev leht, pidin jupiti guugeldama 'inglisekeelne lasteaed Tallinnas' ja mitmesse kooli ise helistama, et ikkagi korrektset infot saada, kuna ka koolide kodulehed (...) ei anna selle kohta piisavalt infot. Kas ja kus on Eestis üldse võimalik terve kooliaja vältel õppida rahv. vah. programmi järgi, kas inglise keeles on ka Waldorfkoole jne jne.“
- Käesoleva uuringu käigus selgus, et tagasipöördujad tunnevad puudust **ühtselt infot koondavast veebikeskkonnast**, kuhu oleks kogutud kõik tagasipöördujatele vajalik remigreerumisega seonduv informatsioon, lingid asjakohastele allikatele ning suunised. Täna on info killustatud erinevate allikate vahel, mistõttu on info raskesti leitav ning vajaliku teabe leidmine on ajamahukas. Väljavõtteid tagasipöördujate küsitlusest:⁶
 - „Vajakka on ühest asjalikust infot koondavast veebikeskkonnast. Kõik remigreerumisega seotud informatsioon peaks olema kätte saadav ühest kohast.“
 - „Üks kindel webi-leht/portaal, kus kogu info kokku koondatud.“
 - „Laste välismaal õppimist ja tagasipöördumist Eesti koolisüsteemi käsitlevaid sätteid on erinevates allikates, mida tuli ise otsida.“

⁴ Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE ja Balti Uuringute Instituut. (2015) „Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring. Lõpparuanne“ ,12, Kättesaadav : https://www.hm.ee/sites/default/files/rkp_moju-uuring_lopparuanne.pdf (08.03.2017)

⁵ Vastused ankeedi küsimusele „Mil viisil (millise infoallika kaudu) oleksite soovinud veel informatsiooni saada ning millise info järele tundsite kõige enam puudust?“

⁶ Ibid.

„Ei olnud ühest kohta, kust infot saada. Pidi ise uurima erinevate inimeste, koolide, töökoha, interneti kaudu ning kohati oli info vasturääkiv.“

„Tagasitulnud väliseesti laste või perede kohta võiks olla eraldi veebileht koos kõik võimalike linkide ja infoga. Sest neid väliseestlasi on väga palju. Infot välja noppida üldisest on väga aega nõudev töö ja tihti keeruline aru saada.“

- Lisaks selgus, et tuntakse puudust **konkreetselt kontaktisikust**, kes oskaks tagasi pöörduvat peret vajadusel õigete osapoolte juurde suunata ning aitaks näiteks vajalikes õigusaktides orienteeruda. Väljavõtteid tagasipöördujate küsitlusest:⁷

„Hea oleks olnud üks kontakt, kellelt nõu küsida e-maili, telefoni teel. Oleks lihtsamalt teada tahtnud kuhu kooli on päriselt võimalik saada. Pidime suhtlema erinevate koolijuhtidega ise.“

„Võiks olla üks kindel koht, kus saab nõu vajalike sammude astumisel, kus kogu info on leitav ja ideaalis ka kontaktisik, kes raskuste tekkimisel nõustab.“

„Neutraalne seadusi tundev isik või telefoni number. Seaduslikust õigusest ja seaduste tõlgendamisest.“

- Lapsevanemad tundsid puudust **ülevaatest, millistel koolidel on kogemusi eesti keelt halvasti või mitteoskavate ja teistest haridussüsteemidest tulnud laste integreerimisega Eesti haridussüsteemi**. Samuti, **milliseid erisusi peaks arvestama HEV-lapse puhul**. Väljavõtteid tagasipöördujate küsitlusest:⁸

„Et oleks mingi üldine ülevaade koolidest, millistel on kogemusi eesti keelt halvasti või mitteoskavate ja teistest haridussüsteemidest tulnud laste integreerimisega Eesti õppekavasse.“

„Mis koolid on valmis ja suutelised tegelema muukeelsete lastega.“

- **Enam abi/infot** haridussüsteemi sisenemise osas ootavad lapsevanemad **KOV-idelt**. Väljavõtteid tagasipöördujate küsitlusest:⁹

„Oleksime oodanud, et kohalik omavalitsus oskab nõu anda.“

„Linna poolt, sel hetkel kui olime tagasi pöördumas.“

„Internetis on kogu info olemas ja hõlpsasti leitav. Samas on osa teavet ebaadekvaatne. Näiteks info vabade lasteaia- ja koolikohtade osas on eksitav.“

- Tagasipöördujad kui ka haridusasutused pidasid oluliseks, et **äraminekul säiliks kontakt Eestis oleva kooliga**, kuhu tagasi pöördutakse. Ühelt poolt lihtsustab see tagasipöördumist lapsevanemale/lapsele, teisalt võimaldab koolil paremini edaspidiseid tegevusi planeerida (nt koolikoha säilitamine, vajaliku personali planeerimine jms). Väljavõtteid tagasipöördujate küsitlusest:¹⁰

„Leian, et on väga oluline säilitada kontakt kooliga Eestis (muidugi juhul, kui see on juba olemas). See kergendab laste tagasipöördumist. Lastel oleks väga raske olnud minna tagasi samasse kooli aga üks klass madalamale. Seepärast oleme koolile tänulikud, et lapsed võeti tagasi nende vanasse klassi.“

„Tänu välisministeeriumile ja pidevale kontaktile oma kooliga, oli meil info kättesaadavus päris hea.“

⁷Ibid.

⁸Ibid.

⁹Ibid.

¹⁰Ibid.

„Välisriiki minnes peaks säilima kontakt Eestis oleva kooliga kuhu tagasi pöördutakse.“

Suurem osa küsitletud tagasipöördujatest leidis, et info Eesti haridussüsteemi sisenemise kohta on piisav ja kergesti leitav. Siiski ligikaudu 1/5 ankeetküsitlusele vastanud märkis, et info ei ole kergesti leitav ning kätte saadud info ei ole piisav.

Peamiseks probleemiks on info killustatus – vajalik info on raskesti leitav, ebatäpne ja erinevate allikate vahel esineb teatavaid vasturääkivusi. Peamiselt saadakse infot koolist/koolieelsest lasteasutusest ning tuttavatelt sõpradelt. Tagasipöördujad tundsid puudust ülevaate järgi koolidest, kellel on varasem kogemus välisriigist Eestisse tulnud laste õpetamisel. Samuti tunti puudust infost, millega peab lapsevanem tagasipöördumisel realselt arvestama.

TEEMA 3: Tagasipöördumise positiivsed kogemused

Positiivsed kogemused (haridusasutuste vaade)

Intervjuude käigus uuriti haridusasutustelt, milliseid positiivseid muutusi on nende hinnangul tagasipöördunud perede lapsed koolis kaasa toonud.

Intervjuude käigus mainiti eelkõige järgnevat:

- Tagasipöördunud õpilasi nähakse koolipersonali poolt eelkõige kui **avatud maailmapildi ja kogemustega lapsi**.
- Koolipersonal, kes on tagasipöördunud õpilastega kokku puutunud, peab enamasti välisriigist naasnud õpilasi aktiivseteks ning julgeteks, kes on alati **valmis uusi ettevõtmisi proovima ning ka teisi tegevustesse haarama** (näiteks väärtustavad välisriigis õppinud lapsed enam grupitööd).
- Osades koolides on õpetajad sidunud **tagasipöördunud õpilaste kogemused ainekavade teemadega**, mistõttu on tagasipöördunud õpilastel võimalik rääkida klassile välisriigis õppimisest ning seelsetest süsteemidest, tavadest. Samuti on võõrkeelt rääkivad lapsed tõlkinud klassikaaslastele filme jms.
- Tulenevalt erinevast keele, kultuuri ning kommete taustast **avardavad tagasipöördunud õpilased ka teiste laste kui ka õpetajate silmaringi ning suurendavad lastes tolerantsust. Suuremad edusammud õppetöös (nt eesti keele omandamine) innustavad ka teisi õppima ja süvendavad „hakkamasaamise“ tunnet.**
- Õppekeelt mittevaldavate laste õpetamine on väljakutse, mis on ühelt poolt täiendav koormus kuid teisalt **innustab õpetajaid katsetama uusi meetodeid ning teemasid põhjalikumalt klassile läbi seletama**. Lõpptulemusena võidab sellest kogemusest kogu klass.

☞ **Siiski iga laps on erinev, mistõttu sõltuvad ka tagasipöördunudega seotud kogemused palju perede taustast, välisriigi kogemustest kui ka lapse enda iseloomust.**

Positiivsed kogemused (tagasipöördujate vaade)

Tagasipöördujad tõid küsitluses välja üksjagu positiivseid kogemusi, mida neile välisriigis olek ja tagasipöördumine on pakkunud:

- **Välisriigis olles avardus lapse silmaring:**

„Laps sai väga tugeva inglise keele põhja endale välisriigis õppides, nüüd on väga lihtne edasi õppida. Välisriigis õppides puutus ta kokku väga paljude erinevatest kultuuritaustast tulevate lastega, seega see arendas palju silmaringi. Laps sai väga hästi aru kui hea on ikka meil Eestis elada, kus võid kooli minna ja koolist tulla ise, pole vaja, et lapsevanem peab kogu aeg sul vastas olema. Kool ootas teda tagasi ning lapsel vedas, et ta sai edasi õppima koos oma endiste klassikaaslastega.“

- **Vastuvõtva haridusasutuse kollektiivi kui ka infot jagavate ametnike toetav suhtumine** (samas kogemusi selles osas oli ka negatiivseid). Väärtustati, kui kooliga suheldes tekkis kohe hea kontakt ja tunnetati koolipoolset huvi mujalt tulnud lapse vastu, märkamist. Mitmed tunnetasid, et laps on kooli oodatud. Samuti on kogetud sujuvat ja toetavat asjaajamist, vastutulelikkust (nt koolikatsed Skype'i vahendusel jms). Väga oluliseks peeti kooli ja kodu vahelist koostööd, eelkõige koostööd klassijuhatajaga. Toodi välja, et õpetajad mõistavad, et mujalt tulnud laps vajab aegajalt rohkem toetust:

„Näiteks keelebarjääri tekkimisel selgitatakse lapsele põhjalikumalt, mida täpselt vaja teha. Samuti püüavad õpetajad last liita igapäevatoos teiste lastega: suunavad neid omavahel suhtlema. Ning vajadusel selgitavad teistele lastele, mida nn välismaalane tegelikult mõtles või ütles. Ehk soovitus: kui ei saa abi süsteemist, leidke kontakt inimestega, kes Teie lapsega igapäevaselt kokku puutub. Olge julged ja rääkige neile, miks Teie laps on veidi teistmoodi. Selgitage, millega just tema harjunud on ning rääkige oma kogemusest väljaspool Eestit: see võib avada paljude silmad ning nad aitavad Teid. Otsige ka ise kontakti kooliga ning uurige, millised oleks nende võimalused last toetada ning äkki neil juba on olnud teisigi lapsi, kes kuskilt välisriigist tagasi pöördunud.“

„Võõrkeelse lapsega tagasi tulles eesti lasteaeda, tehti seal suurepäraselt tööd eesti keelega ja kooli ettevalmistusega. Laps sai Tallinna ühesse parimasse kooli konkursiga sisse. Koolialise lapse peaks samuti kuhugi kooli kirja panema, et tagasi pöördumisel oleks koht olemas. Alati on võimalus kooliga kokku leppida, koduõpe, kaugõpe, suvised kursused õpetajatega,....Ja koolil on olemas vastav arv õpilasi klassis, kuid välisriigis viibiv õpilane annab vaba tooli manööverdusteks.“

„Väga sõbralik ja optimistlik õppealajuhataja oli leitud koolil, mis oli toeks.“

- **Positiivsed kogemused koolidega, kus laps on varasemalt käinud** - koolid/lasteaiaid on lapsed kenasti tagasi võtnud ja kohanemisel vajalikku tuge pakkunud. Toodi välja, et kui kooliga sidet hoida, on lapsel võimalik tagasipöördumisel naasta samasse klassi ja selle võrra on tal lihtsam uuesti kohaneda. Isegi kui lapsele tähendab samasse klassi naasmine alguses suuremat pingutust, tasub see ära. Positiivseid kogemusi toodi välja õpetajatega, kes on andnud lastele aega järgi jõuda ja uuest süsteemist aru saada.

- **Keelekümbus Eesti koolides toimub** ja seda ei ole vaja karta.

„2. klassi laps õppis lugema ja kirjutama korralikult 3 kuuga. Kolisime Soomest. Eesti koolides on distsipliin ja õpetaja-õpilase omavaheline austus. Kodus (loe Eestis) on hea elada.“

- **Lasteaia/koolikoha leidmine elukoha läheduses** - elukohale lähedase kooli leidmine ei ole olnud valdavalt probleemiks, toodi välja, et välismaal elades on vahemaad sageli palju kaugemad.
- **Tugiõpetaja ja -õpilase olemasolu**, kes tutvustab kooli ja aitab lapsel harjuda. Tagasipöördujad omavad häid kogemusi klassikaaslastega, kes on lapse kiiresti omaks võtnud.

„Minu kindel veendumus on, et uut last tuleb klassile ja kooli õpetajaskonnale tutvustada kellegi kolmanda kaudu. Näiteks õppealajuhataja käib kooli läbi ja tutvustab klassile ning ka õpetajatele, mitte nii, et laps peab ise sõnu leidma. See on väga oluline, et vältida kiusamist ja tõrjumist nii klassikaaslaste kui ka õpetajate poolt. Peab olema kooli juhtkonnast keegi tugiisik kes kogu pere senist lugu teab ja kelle poole pöörduda. Seda siis vastavalt ka teistele teavitada, et selline laps on meie koolis võrdväärne ning me kõik tegeleme sellega, et kohanemine läheks valutult. Meie valitud koolis võeti selliseid meie poolt väljapakutud ideid kuulda. Määrati ka klassis paar last pidevalt abi pakkuma, kui midagi segaseks jäi.“

- **Individuaalse õppekava rakendamise võimalus** (nt eesti keeles, vene keeles jm), mis on aidanud kaasa lapse kohanemisele haridussüsteemiga. Rahule on jäädud koolides pakutava **tugisüsteemiga (samas on tugisüsteemi puhul toodud välja ka kitsaskohti (vt põhjalikumalt TEEMA 6: Probleemide korral kasutatud lahendused, tugisüsteem):**

„Kool, mille valisime on küll meie kodust kaugemal kui lähikool kuid suutis hästi vajalikke tugiteenuseid osutada ja seada tunniplaani nii, et oleks võimalik teatud ainetes järeleaitamistunde võtta. Lisaks toimub pidev vajaduste kaardistamine ja sellele vastav tegutsemine (näiteks õpetajatega koosolekud, kus vaadatakse üle abiõppe vajadus jne).“

„Väiksema lapse puhul oli väga edukas mõistete seletamine õpilasele eraldi vahetunnis klassiõpetaja poolt ja vähese vaevaga tõusis laps klassi sisseaamise eelse katse mitterahuldavast tulemusest klassi parimaks matemaatikas. Samuti on abi olnud logopeedist.“

„Logopeedi abi on vajalik (eesti keeles kirjutamisel).“

„Meie kool suhtus meie lapsesse väga positiivselt ja õpetaja väga arvestas sellega, et laps oli juba eelnevalt 3 aastat lirimaal koolis käinud, mis jättis väikese jälje tema kirjatehnikale ja lugemisele. Kool võimaldab lapsel kooli logopeedi juures käia kus laps saab arendada oma eesti keelt.“

„Lapsele tagati tugiõpe eesti keeles ning kõik õpetajad arvestasid alguses keelilise mahajäämusega.“

- Positiivse kogemusena toodi välja ka **Eesti kooli paindlikkust:**

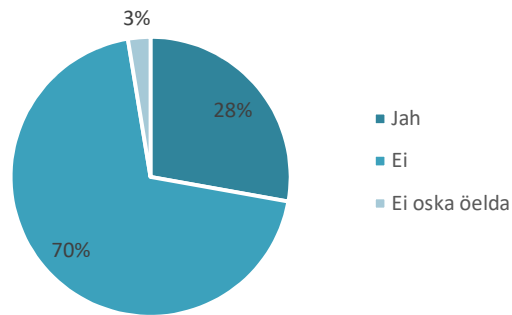
„Emal viibitud aastatel tehtud pidev töö eesti keele õppimisega tasus end ära, tagasilööke ei olnud. Saime ka teadmise, et eesti kool on meeldivalt leebe hindamisega ning mitte liiga suurte nõudmistega koht, kuhu lapsed siiski võivad heal meelel minna. Seda vaatamata ajakirjandusest loetud hirmulugudele.“

Nii haridusasutused kui tagasipöördunud töid uuringu käigus välja mitmeid tagasipöördumisega seotud positiivseid kogemusi. Haridusasutused rõhutasid tagasipöördunud laste laiemat silmaringi, suuremat valmisolekut uute ettevõtmiste planeerimisel ja klassikaaslaste tegevustesse haaramisel ning innustamisel. Samuti on õpetajad “sunnitud” katsetama õpetamisel uusi meetodeid. Erinevatest riikidest kooli õppima asunud lapsed rikastavad koolikeskkonda ja kasvatavad tolerantsi. Tagasipöördunud töid positiivse kogemusena välja, et keelekümbelus Eesti koolides toimub, vajadusel rakendatakse individuaalset õppekava ja saadakse abi koolide tugisüsteemist jm.

TEEMA 4: Tagasipöördunud esinenud probleemid

Lasteaia või koolikoha leidmisel

Joonis 5. Kas Teil esines probleeme lasteaia või koolikoha leidmisel? (n=151)

- Lasteaia või koolikoha leidmisel **esines probleeme** 28% vastanute (n=151, analüüs laste baasil) hinnangul. **Kõige vähem oli probleeme** 6-7 aastat Eestist ära olnud peredel (95% vastas eitavalt), **keskmisest enam oli probleeme** 8-9 aastat eemal olnutel (44% vastas jaatavalt). Lastele sobiva kooli leidmise keerukus tuli välja ka Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu¹¹ käigus, kus probleemide olemasolu tõid välja 24% vastajatest.
 - Probleemide esinemise tõid **suuremal määral** välja **eelkooliealiste laste vanemad** (45% vastanutest), mis on oodatav tulemus – Eestis on põhikool kohustuslik, mistõttu on koolikoha saamine tõenäoliselt lihtsam kui lasteaia saamine.
 - **Eesti kooliga kontaktis olek koolikoha saamist ei mõjutanud** – kooliga kontaktis olnutest 86% ja kontakti mitte hoidnutest 85% hinnangul probleeme koolikoha saamisega ei olnud.
 - **Lasteaia koha leidmisel** tõid probleemide olemasolu välja 82% nende laste vanematest, kelle lapsed läksid erahoidu. Erakooli läinud laste vanematest oli probleeme 40% arvates. Tegemist on küllaltki loogilise tulemusega – suure tõenäosusega valisid lapsevanemad erahoiu just seetõttu, et kohaliku omavalitsuse lasteaeda kohta ei saadud.
- Kõigist vastajatest tõid **lasteaia koha mitta saamise** probleemina välja 17% vastajatest, samas kui erahoidu läinud laste vanematest oli neid 67%.

¹¹ Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja Balti Uuringute Instituut. (2015) „Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring“ Lõpparuanne: 190, Kättesaadav : https://www.hm.ee/sites/default/files/rkp_moju-uuring_lopparuanne.pdf, (08.03.2017)

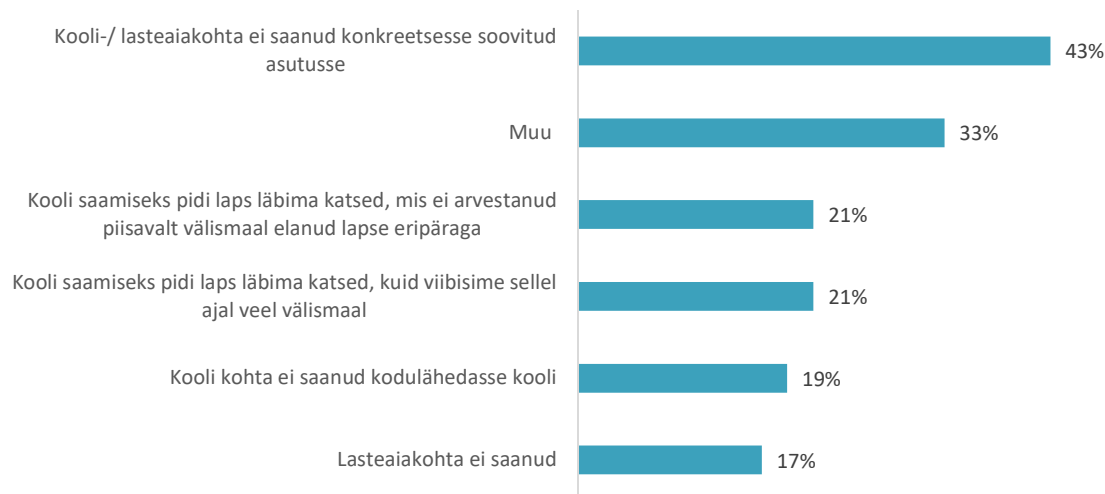
Peamise probleemina toodi välja, et kooli- või lasteaiakohta ei saadud konkreetsesse asutusse (43% vastajatest).¹² Erakooli läinud laste vanemad tõid probleemina välja ka lapse välismaal viibimise ajal toimuvad katsed (83% vastajatest).

Muudest probleemidest toodi välja veel see, et lapsevanematel ei sujunud suhtlus kooliga.

Vanematelt, kelle hinnangul oli üheks probleemiks koolikatsetel lapse eripäraga mitteamestamine, küsiti täiendavalt põhjendust, **milliste eripäradega täpsemalt ei arvestatud**. Vastustena toodi välja alljärgnevad aspektid:

- Kool ei arvestatud välisriigi kooli tunnistust ega välisriigi õppekeele oskust, kuigi Eesti kool oli sama võõrkeele kallakuga.
- Laps pidi kooli saamiseks tegema katsed kogu Eesti õppeaasta materjali peale. Kool ei arvestanud, mida laps oli välisriigi koolis õppinud. Katsetel esitatud küsimused olid lapsele, kelle geograafiline lähtepunkt ei ole Eesti, rasked. Siinkohal tuleb aga tähele panna, et põhikoolitasemel teevad sisseastumiskatseid vaid vähesed koolid, mistõttu esineb probleem vaid nende koolidega seonduvalt ning ei ole üldlevinud.
- Ei arvestatud, et laps ei õppinud välismaal eesti keeles, mistõttu spetsiifiline terminoloogia oli lapse jaoks võõras. Laps oleks tõenäoliselt teinud katsed paremini, kui tal oleks olnud võimalus teha neid oma esimeses õppekeeles.

Joonis 6. Millised probleemid lasteaiaga või koolikoha leidmisel esinesid? (n=42)

28% ankeetküsitlusele vastanutest esinesid probleeme lasteaiaga või koolikoha saamisega. Olulisemate probleemidena toodi välja see, et lasteaiaga või koolikoha ei saadud konkreetsesse soovitud asutusse. Teiseks murekohaks oli lapsevanemate jaoks koolikatsetel, mis ei arvestanud lapse eripäraga (õppekavadest või keeleoskusest tulenevad eripärad) või toiminguid pere jaoks ebasobival ajal.

¹² KOV määrab igale lapsele piirkonnakooli, kuid on ka koole (eelkõige Tallinnas), mis ei ole piirkonna koolid ning kuhu sisse astumine on katsete alusel. Seetõttu võib olla, et kodule kõige lähemal asuv kool on kool, mis ei ole piirkonnakoolide hulgas ning mistõttu võib olla raskem saada kohta enda soovitud kooli.

Haridussüsteemis kohanemisel

Rahvuskaslaste programmi mõju-uuringu käigus toodi ühe **väljakutsena** esile Eesti **koolikeskkonnaga kohanemine**, mille peamisteks põhjustajateks oli vähem mänguline õppetöö ning keele mõistmisest tulenevad arusaamatused, näiteks raskused õpetaja jutust arusaamisel.

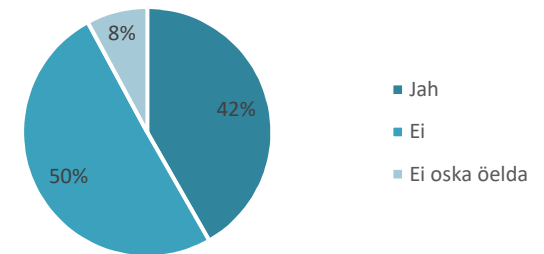
Käesoleva uuringu käigus intervjueritud **haridusasutused** tõid haridussüsteemiga kohanemise osas välja:

- Probleemide oluliseks mõjutajaks on tagasipöördunud lapse vanus ja Eestist eemal viibitud aastad. **Mida noorem on laps ning mida vähem on perekond välismaal viibinud, seda kergem on Eestisse tagasi tulla.** Lisaks sellele on oluliseks mõjutajaks ka riik, kust perekond tagasi pöördub. **Mida lähemal on välisriik**, kust tagasi tuldi, seda väiksemad on erisused ning seda **lihtsamalt** kulgeb ka kohanemine.
- Tagasipöördunud perede laste puhul toodi küll välja kohanemiskeskuste esinemist, kuid enamasti olid kohanemiskeskused pigem perekondlikest põhjustest (nt lahusus) tulenevad.
- Koolide **võimalused** erinevate toetavate **meetmete pakkumiseks** on paraku väga erinevad. Tulenevalt piiratud ressurssidest ei ole teenused nii kättesaadavad kui realselt vaja oleks.
- Väga paljud probleemid tulenevad Eesti **haridussüsteemi eripäradest**. Tagasipöördunud õpilastel on alguses raske harjuda tundide ülesehitusega, mis on oma olemuselt akadeemilisemad kui välisriigis, vähem on rõhku grupitöödel ning õpilaste omavahelistel suhetel. Samuti on õpilastel raskused kohanemisel Eesti koolide intensiivse õppe ning kiire tempoga.
- Üheks probleemide lahenduseks on olnud **diferentseeriva või kujundava hindamise** kasutamine. Teistmoodi hindamist kasutatakse tagasipöördunud laste puhul selleks, et hoida õpilaste motivatsiooni õppimisel ning lihtsustada kohanemist.

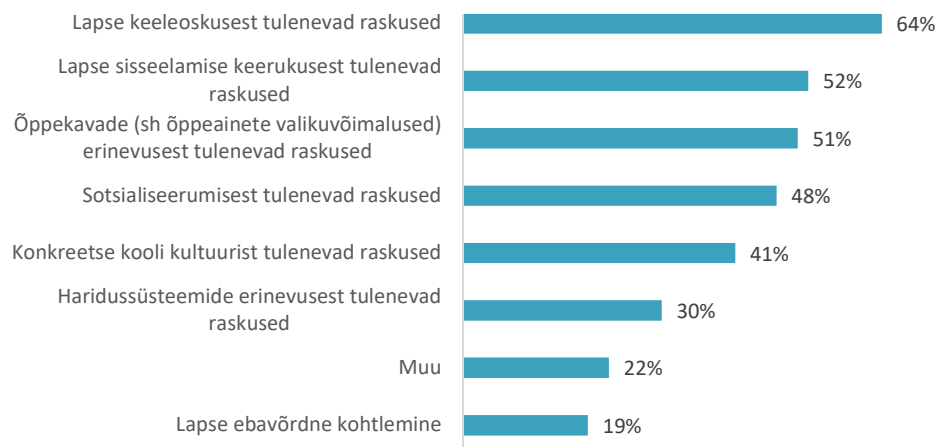
Lapsevanemate hinnangul esines peale tagasipöördumist kohanemiskeskusi 42% vastanutest. Keskmisest suuremal määral tõid kohanemiskeskuste esinemise välja lihtametnikena töötavad vastajad (67% vastanutest). Kohanemiskeskusi esines keskmisest enam ka neil peredel, kellel oli kontakt Eesti kooliga – 59% kooliga kontaktis olnutest tõid välja ka kohanemiskeskuste olemasolu. Kui võrrelda eralasteaeda ning erakooli läinud lastel kohanemiskeskuste esinemist, siis võib välja tuua, et erakooli läinud lastel esines kohanemiskeskusi keskmisest vähem (20% vastajatest), samas kui erahoidu läinud lastest esines kohanemiskeskusi 55%-l.

Tagasipöördumise päritoluriigi lõikes olulisi erisusi ankeetküsitluse põhjal välja ei saa tuua – kohanemiskeskuste esinemist olid vanemad väljatoonud nii lähematest Euroopa riikidest (näiteks Norra, Rootsi, Suurbritannia, Austria, Šveits) kui ka kaugematest riikidest (Maroko, USA, Egiptus, Indoneesia) tagasi pöördunud. Ka naaberriikide lõikes ei ole võimalik olulisi üldistusi teha – Lätist ja Venemaalt pöördus tagasi kokku kolm peret, kelle hinnangul kohanemiskeskusi ei olnud. Rootsist naasnud kolmest perest esinesid kohanemiskeskused kahel ning Soomest naasnud 23 perest 12 tõid kohanemiskeskuste esinemise välja.

Joonis 7. Kas peale tagasipöördumist esines lapsel raskusi haridussüsteemis kohanemisel? (n=151)

Joonis 8. Millised raskused lapse haridussüsteemis kohanemisel esinesid? (n=63)

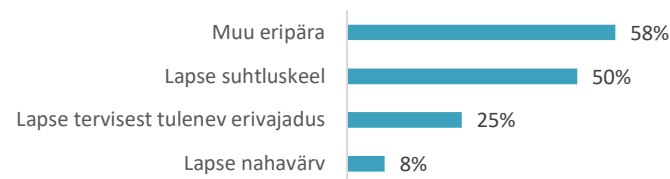
Nendelt lapsevanematelt, kes tõid välja lapse ebavõrdse kohtlemise, küsiti täiendavalt ebavõrdse kohtlemise põhjuste kohta. Etteantud vastusevariantidest ei valitud kordagi lapse rahvusest või religioonist tulenevat eripära. 58% vastajatest tõid välja muu eripära, mille peamiseks sisuks oli lapse **teistsugune kultuuriline ja/või keeleline taust**.

Peamise raskusena haridussüsteemis kohanemisel tõid vastajad välja lapse keeleoskusest tulenevad raskused. Sellele järgnevad lapse haridussüsteemi sisseelamise keerukus, õppekavade erinevus ning sotsialiseerumise keerukus.

Muudest kohanemiskohast toodi välja:

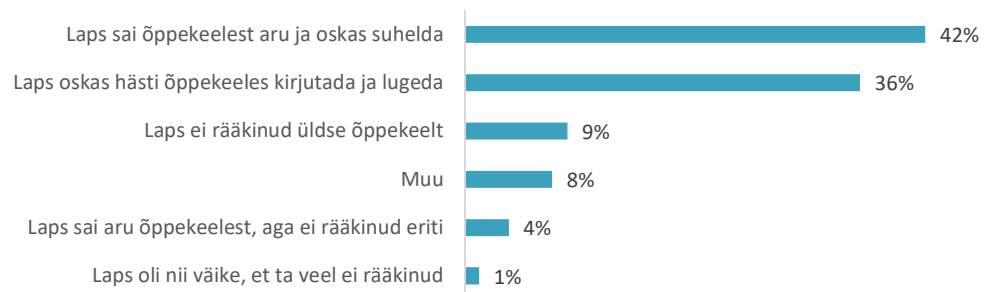
- **Klassikomplektide suurus** ning sellest tulenev individuaalsuse puudumine, mistõttu lapsed väsisid kiiremini.
- Sarnaselt haridusasutustele tõid ka lapsevanemad välja Eesti **haridussüsteemi akadeemilisuse**, mistõttu puudub mängulisus ning kool ei ole lapse jaoks huvitav. Laste jaoks oli harjumatu ka väiksem võimalus liikuda, seda nii vahetunnis kui ka tundide ajal.
- Kool ei arvestanud **lapse keeleoskusest tulenevate eripäradega** ning raskustega kirjutamisel ja lugemisel. Lapse tulek teisest keeleruumist oleks vajanud eraldi programmi, mida ei pakutud. Samuti ei arvestatud lapse üldise võimekusega ning ei antud lastele ülesandeid, mis oleksid nende jaoks huvitavad olnud.

Joonis 9. Millistel tunnustel on põhinenud lapse ebavõrdne kohtlemine? (n=12)

Järgnevalt küsiti lapsevanematelt hinnangut lapse õppekeele (olenevalt sellest, millise õppekeelega haridusasutusse laps läks) oskusele. 89% vastanutest andsid hinnangu keeleoskusele eesti keelest lähtuvalt.

Joonis 10. Milline oli Teie arvates lapse õppekeele tase tagasipöördumisel? (n=151)

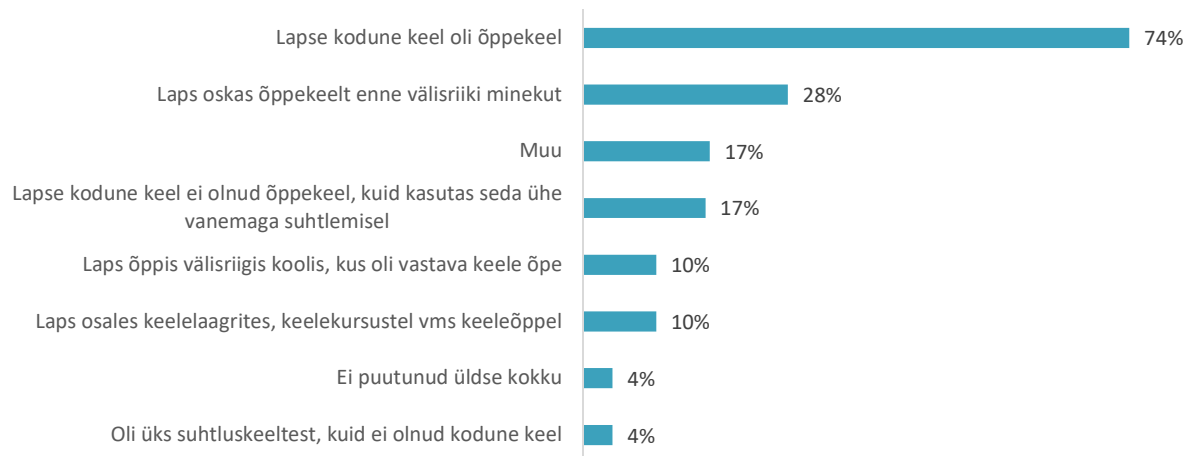
Valdavalt said lapsed õppekeelest aru ja oskasid õppekeeles suhelda (42%) või oskas laps hästi õppekeeles kirjutada ja lugeda (36%). Eesti kooliga kontaktis olnutest 77% oskasid õppekeeles hästi kirjutada ja lugeda, samas kui kooliga mitte kontaktis olnutest oli see määr 54%. Keskmisest enam oli hea õppekeele oskusega lapsi nende hulgas, kes Eestisse tagasi pöördudes läksid III kooliastmesse (59%).

Muu vastusevariandina toodi peamiselt välja lapse erinev tase õppekeeles lugemisel, kirjutamisel või rääkimisel (näiteks laps küll rääkis vabalt, kuid ei kirjutanud või ei lugenud sama hästi).

Peamiselt puutusid lapsed õppekeelega kokku kodus keskkonnas – 74% vastanute kodune keel oli lapse õppekeelega sama keel. 91%-l kooliga kontaktis olnute kodune keel oli lapse õppekeel, samas kui kooliga mitte kontaktis olnutest oli koduseks keeleks õppekeel vaid 46% vastanutest.

Muude variantidena toodi välja kodune keeleõpe, milleks vanemad kasutasid Eestist kaasavõetud õppematerjale või e-kursusi ning võimalus mängida teiste Eesti päritolu lastega.

Joonis 11. Kuidas puutus Teie laps õppekeelega enne tagasipöördumist kokku? (n=151)

Küsitluse käigus paluti lapsevanematel täiendavalt lapse haridussüsteemiga kohanemisel esinenud raskusi täpsustada. Avatud vastustena tõid lapsevanemad välja:

- Lapse **keeleoskusest tulenevad raskused**, mistõttu ei saanud laps kõigist ülesannetest piisavalt aru. Esines ka probleeme haridusasutuselt abi saamisega, kui ei pakutud täiendavaid keeletunde või tundus vanematele, et spetsialistidel pole piisavalt oskusi kakskeelsete lastega tegelemiseks. Esinesid puudused haridusasutuse tugisüsteemis, mistõttu lastele ei kohaldatud näiteks individuaalset õppekava.

„Aineõpetajad ei teadnud, et laps tuleb teisest keelekeskkonnast ja tal on seetõttu raskusi mõistetest/tekstist arusaamisega, eriti jutustavates ainetes, nt ajaloo, geograafias.“

„Ei arvestatud, et laps tuli erinevast keeleruumist ja ei valda piisavalt eesti keelt. Ta ei saanud piisavalt abi, mida oleks vajanud - ei koostatud individuaalprogrammi, kuigi rääkis sellest. Õpetajatel puudus arusaamine lapse taustast.“

„Lapse väga piiratud eesti keele oskus, logopeediline abi kakskeelsele lapsele siia maani puudub kuigi olen käinud 3 erineva logopeedi juures.“

„Kuna laps on kahekeelne ja ei osanud niipalju eesti keelt, siis teda koheldi nagu oleks tal midagi viga. Laps oli õnnetu, sest sai pahandada et ei osanud seda, mis teised eesti lapsed tema vanuses. Laps sai muidu eesti keelest aru, aga ei osanud väljendada ehk niipalju ennast. Või nii kiiresti.“

„Kool lubas lapsele eesti keeles ja kirjanduses kohandada individuaalne õppekava, mis aitaks tal saavutada eakaaslastega sama keeleline tase, seda aga ei tehtud ning raskused olid just nendes ainetes. Sellest tulenevalt ka hinnati tema oskusi väga negatiivselt. Õpetajad põhjendasid seda sellega, et neil puuduvad vastavad kogemused ning oskused.“

„Laps pandi 2 klassi madalamale, ei pakutud tugiteenust ega eri-õppeprogrammi. Väga raske lapsele ja ebameeldiv.“

- **Haridussüsteemide erinevustest** tulenevad raskused, näiteks kodutööde suur maht, lapse harjumus ja võimalus välisriigi koolis oma arvamust avaldada, olla sotsiaalselt aktiivne, mis Eesti koolis ei ole tolereeritud. Välisriigi kooli õppetulemusi ei arvestatud või siis õppekavade erinevustest tulenevaid lünki ei aidatud tasandada. Lapsed said negatiivse tagasiside osaliseks, kui ilmnas, et õppekavade erinevustest tulenevalt olid lapsed mõnes aines Eesti lastest maha jäänud. Probleeme tekitasid ka Eesti koolide suured klassid, mis küll enamasti on omased pigem Tallinnale ja Harjumaale.

„Põhiline raskus tekkis sellest, et eelnevates haridusasutustes oli kasutusel USA või UK programm, milles julgustatakse lapsi sotsiaalsele aktiivsusele, oma arvamust avaldama, erinev olema, uusi asju proovima jne. Eesti lasteaias (eriti riiklikus) seda väga ei tolereeritud, eriti teiste laste ja lastevanemate poolt.“

„Koolide õppekavad olid väga erinevad, mõningaid asju oli USAs palju põhjalikumalt õpitud, teisi palju vähem. Kool oli oma nõudmistes väga jäik ja ei arvestanud erisusi.“

„Lapsele korraldati täiendavaid teste ja kontrollivaid töid, vaatamata lõpetatud klassitunnistusele välismaal. Survestati minema madalamasse klassi kui oleks eakohane.“

„Teine peamine probleem on suured rühmad ja klassid: laps väsib ära, sest lapsi on üheskoos väga palju (ta ise kommenteeribki seda nii). Lisaks, kuna lapsi on palju, tekib võistluslik õhkkond: kes jõuab kiiremini ja paremini. Välisriigis juurutati mõtteviisi: kui oled kiirem, aitad aeglasemaid ning edukus

seisneb meeskonnatöös mitte võistluses. Minu laps on selliste asjade kohta ütelnud: Miks me peame pidevalt võistlema ning miks me ei tee asju ühiselt? Miks nad kõik koguaeg karjuvad? Miks nad koguaeg trügivad?“

- **Sotsialiseerumiskused** – lastel läks väga kaua aega, et klassikaaslaste hulgas sõpru leida, kuigi muidu oli vanemate hinnangul tegemist avatud ja elava lapsega. Eesti lapsed ei võtnud tagasipöördunud peredest pärit lapsi omaks, klassides olid juba tekkinud oma sõpruskonnad, kuhu oli raske sulanduda. Välja toodi, et välisriigi koolides suunati lapsi rohkem tolerantsusele ning sõprusele, igas inimeses positiivsete tunnuste leidmisele.

„Suhtlemine on Eestis keerulisem, kuna lapsed on kinnisemad ja sotsialiseerumist koolis eriti ei õpetata (välisriiki kolides ei olnud sel kohal üldse probleemi, laps tuleb siiani meelde, et terve klass oli tal sõber).“

„Ei olnud lihtne sulanduda, koolieelne rühm, lapsed olid juba oma sõbrad leidnud. Poole aastaga sulas sisse, edasi läks raskusteta.“

- Lapsevanemate hinnangul esines **mõistmatut suhtumist** ka õpetajate poolt, kus õpetajad suhtusid tagasipöördunud lapsesse teadlikult negatiivselt või **ei olnud piisava ettevalmistusega**, et teisest kultuuriruumist pärit ning väga suure elumuutuse läbi teinud lapsega tegeleda. Lapsevanemad tõid välja, et olukorras, kus lapse sõbrad olid jäänud teise riiki, ei osanud õpetajad last piisavalt hästi klassikollektiivi sulandada.

„Tagasipöördumisega kaasneb hulgaliselt raskusi - kohanemine, õppeprogrammid, õpetajate sageli halvustav suhtumine välismaal elanud lastesse. Vaja oleks hoopis toetavat suhtumist, sest neli lastel on niigi väga raske, millest kahjuks õpetajad hästi aru ei saa.“

„Lapsel oli raske sõprussuhteid luua, kuna ülejäänud klass oli juba 4 aastat koos õppinud, osa lastest ka juba lasteaiast peale sõbrad olnud. Võib-olla polnud sotsialiseerumine ka meie lapse tugevaim külg. Samas arvan, et koolil pole ka kogemust sellise lapse aitamiseks. Klassiõpetaja on igati tore, aga arvan, et tal puudub tegelikult teadmine, kuidas toetada last, kelle varasem koolitee on kulgenud teises kultuuriruumis, teises keeles ja kelle parimad sõbrad on jäänud sinna teise riiki maha.“

„Õpetajatel puudub/puudus täielikult igasugune kogemus teisest riigist tulnud lapsega. Laps, kes on 2 aastat välisriigis koolis käinud, on arusaadavalt omandanud mingi arusaama, kuidas koolis asjad toimivad ning erineb selles osas kaasõpilastest, kes tulevad 1. klassi nõ puhta lehena. Tundus, et sellest varasemast koolikogemusest tulenenud üleastumised said üleliia karmi ja mittemõistva hukkamõistu osaliseks, mis 1 nädala jooksul koolirõõmu hävitas.“

Haridussüsteemiga kohanemisel esines raskusi 42% vastanute (n=151) arvates. Peamisteks raskusteks olid õppekeele oskusest tulenevad raskused (64% vastanutest), mis muutsid keerulisemaks ka teistest õppeainetest arusaamise. 52% vastanute hinnangul esinesid ka lapse haridussüsteemi sisseelemisest tulenevad raskused ning 51% vastanute hinnangul õppekava erinevustest tulenevad raskused. Täiendavalt tõid lapsevanemad välja ka raskused klassi sulandumisel. Haridusasutused rõhutasid oma intervjuudes peamiselt keeleoskusest tulenevaid raskusi, samas kui muid kohanemiskursusi nende hinnangul lastel üldjuhul ei ole.

TEEMA 5: Üldhariduskoolides esinenud probleemid tagasipöörduvate laste õpetamisel

Probleemid tagasipöörduvate laste õpetamisel

Üldhariduskoolides esinenud probleemid tagasipöörduvate laste õpetamisel selgitati välja intervjuude käigus haridusasutustega. Kõige sagedamini esinevad probleemid on välja toodud alljärgnevalt:

- **Koolipersonali jaoks on tagasipöörduvate kõige suuremad probleemid haridussüsteemis kohanemisel seotud üldise eesti keele oskusega.** Põhjuseks on enamasti see, et välisriigis olles räägivad lapsed eesti keeles vähe. Tagasipöörduvad õpilastele valmistavad raskusi eelkõige funktsionaalne lugemisoskus ja mõistete tähendustest arusaamine. Tulenevalt üldisest keeleprobleemist on tagasipöörduvatele lastele kõige keerulisemateks õppeaineteks ajalugu, loodusõpetus ja geograafia. Raskusi on lastele valmistanud ka matemaatilised mõisted. Intervjuude käigus tõi koolipersonal välja, et tagasipöörduvatele on keerulisemaks osutunud ka koduste tööde tegemise kohustus, tekstide ümberjutustamine ning päheõppimine. Samuti on osadele tagasipöörduvatele võõras kohustusliku kirjanduse lugemise nõue.
- **Eesti keele omandamist aeglustab välisriigi keele kasutamine koduse keelena.** Tagasipöörduvate seas on lapsevanemaid, kes eeldavad, et kool peaks õpetama lapse kiiresti rääkima, ilma et kodune keel õppeprotsessi toetaks. Sellest tulenevalt on õpetajad teinud soovitusi vaadata eestikeelseid lastesaateid ning lugeda lasteraamatuid. Leidub vanemaid, kes seda teevad, kuid ka neid, kes peavad olulisemaks teise keele jätkuvat kasutamist peamise koduse keelena.
- Koolidel ja õpetajatel on vähe kogemust mitmekeelsete (va eesti ja vene keel) laste õpetamisega. Sellest tulenevalt on õpetajad aeg-ajalt ebakindlad ning **ollakse mures, kas tagasipöörduvatele suudetakse pakkuda samasuguseid teadmisi nagu teistele õpilastele.**
- Õpetajate ja koolide kogemused tagasipöörduvate lastega on erinevad. Suuremal osal koolidest on kokkupuude tagasipöörduvate lastega olnud siiski väike, mistõttu **enamus koolid ja õpetajad tunnevad puudust ühiste teadmiste ning praktiliste kogemuste jagamisest**, et saada kindlust oma tegevustes. Haridusasutuste töötajad, kellel on vähem kogemust tagasipöörduvate lastega leidsid, et rohkem võiks olla juhiseid ning lihtsustatud õppematerjale.
- Ühe murekohana tõi koolid välja **informatsiooni puuduse erinevate riikide haridussüsteemide kohta.** Sageli puudub ettekujutus, millistest haridussüsteemidest on tagasipöörduja tulnud, mistõttu on raske mõista, milline on õpilase teadmiste tase. Infot saadakse küll lapsevanematelt, kuid see ei pruugi olla alati piisavalt täpne ja õige.

☞ **Haridusasutused tõi välja, et mida noorem on laps Eestisse naastes, seda kiiremini toimub kohanemine ning uue keskkonnaga harjumine.**

Haridusametuste valmisolek tagasipöörduvate laste õpetamiseks

- **Õppeasutustel ja õpetajatel on olemas tahe, et õpetada tagasipöörduvaid perede õpilasi.** Tagasipöörduvate lapsed on koolidesse igati oodatud (seda tunnetasid nii tagasipöördujad kui ka toodi välja intervjuudes haridusametustega). **Teatavaks piiranguks siinkohal on ressurss** (nii inim- kui finantsressurss), mis võimaldaks õpetajatel anda vajalikus mahus lisatunde, tasuta õpetajate lisakoormuse eest ja pakkuda täiendavaid võimalusi (nt kompleksse tugisüsteemi näol, abiõpetajate kasutamine), mida tagasipöörduvad aeg-ajalt enam vajavad.
- Valdavalt on Eesti koolipersonalil **väike kogemus tagasipöörduvate õpilastega**, mille aluseks ei ole enamasti läbi õpingute omandatud teadmised vaid personaalne kokkupuude ning vajadus ise olukorras toime tulla. **Õpetajad on koolisiselt (üksikud ka koolide vaheliselt) jaganud oma praktilisi kogemusi ja teevad palju koostööd nii lastevanemate kui ka koolipersonaliga.** Väljastpoolt kooli ei ole õpetajad enamasti siiski abi otsinud. Sellest tulenevalt saavad õpetajad kõige suuremat tuge arutelude käigus ning kogemusi jagades.
- **Koolipersonal leiab, et abi oleks asjakohasemast (valdkondlikest) koolitustest.** Praeguse seisuga konkreetselt tagasipöörduvate lastega seotud koolitust ei ole. Õpetajad tõid välja, **et üldine koolituste tase ei ole vastanud sageli ootustele, mistõttu on neid pigem vähe kasutatud (piirangud koolitustel osalemiseks seab ka olemasolev ajaressurss).** Samas toodi intervjuude käigus välja, et koolituste vajadus muutub aktuaalseks siis, kui tagasipöörduvaid on rohkem. Enese „igaks juhuks ettekoolitamisel“ pigem mõtet ei nähtud.
- Tagasipöörduvate lapsevanemad on varasemalt rahvuskaslaste programmi mõju-uuringus välja toonud, et koolidel ja õpetajatel on **vähene kogemus mitmekeelsete laste õpetamisega**.¹³ Tänapäevaks ei ole olukord palju muutunud. Uuringu käigus tõid koolide esindajad ka välja, et koolidel on puudus õpetajatest, kellel oleks piisav väljaõpe ja kogemus, et õpetada eesti keelt teise keelena.

Tagasipöörduvate õpetamisel on suurimad probleemid seotud eesti keele oskusega, teatavaid probleeme esineb ka õppekavade erinevusest tulenevalt. Tagasipöörduvate lapsed on koolidesse oodatud ning õpetajatel on olemas tahe nendega tegeleda. Teatavad piirangud tulenevad aga vähesest kokkupuutest tagasipöörduvatega (on üksikuid koole, kus kokkupuude tagasipöörduvatega on olnud siiski igapäevane), kuid ka ressursside puudusest (nii inim- kui finantsressurss). Suurimat kasu nähti omavaheliste kogemuste jagamises, mida võiks enam teha ka koolide vahel. Koolitusvajadused muutuvad aktuaalsemaks tagasipöörduvate arvu suurenemisel.

¹³ Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE ja Balti Uuringute Instituut. (2015) „Rahvuskaslaste programmi mõju-uuring“ Lõpparuanne: 190, Kättesaadav : https://www.hm.ee/sites/default/files/rkp_moju-uuring_lopparuanne.pdf, (08.03.2017)

TEEMA 6: Probleemide korral kasutatud lahendused, tugisüsteem

Toevajaduse väljaselgitamine

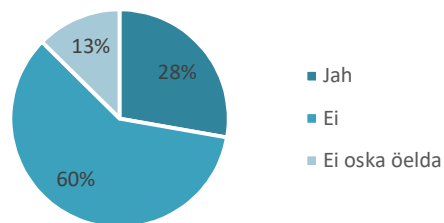
- **Uuringu käigus läbiviidud intervjuudest selgus, et koolid teevad tagasipöördunud õpilaste haridusliku taseme ja toevajaduse (nt individuaalse õppekava vajaduse) kindlaks testide või vestluse teel** (läbivalt ühtset lähenemist ei ole). Peamiselt on testide eesmärgiks saada aimu õpilase hariduslikust tasemest ning võimalikest kitsaskohtadest varasemalt omandatud teadmistes. Samas on ka koole, kes peavad testide tegemist ebavajalikuks ning nende haridusasutuste hinnangul saadakse oluline infomatsioon kätte kooli esindaja ning pere/lapse omavahelise vestluse tulemusena. Läbi vestluse saadakse aimu õpilase taustast, tasemest ning erivajadustest, millega arvestatakse individuaalse õppekava koostamisel. Haridusasutused töid valdavalt välja, et testide eesmärk ei ole suunata lapsi eakaaslastest nooremisse klassi, vaid selgitada võimalikult kiiresti välja, millist täiendavat tuge laps vajab, et uue haridussüsteemiga kohanemine läheks valutult. Intervjuudest selgus, et aeg-ajalt on kasutatud toevajaduse väljaselgitamiseks ka **Rajaleidja keskuste abi**, seda näiteks juhtudel, kui lapsel on ka muud hariduslikud erivajadused (mis ei ole seotud vaid tagasipöördumisega) või näiteks on tagasipöördumine toimunud suvekuudel, mil koolipersonal valdavalt puhkab, kuid Rajaleidjast on võimalik abi saada. Rajaleidja keskuste abi on kasutatud vajadusel ka nn teise arvamuse saamiseks, seda nii lastevanemate kui haridusasutuste soovil.
- **Tagasipöördunud õpilased on enamasti keelelise erivajadusega.** Põhjuseks on asjaolu, et lapsed on piisavalt kaua viibinud välisriigi keskkonnas, mistõttu on nad eestikeelsest keskkonnast kaugeks jäänud või ei ole nad sellega üldse kokku puutunud (välisriigis sündinud lapsed). Seetõttu on paljude tagasipöördunud laste puhul rakendatud ka **individuaalset õppekava**. Enamasti vajatakse järele aitamises just logopeedi abi.
- **Intervjuudest selgus, et tagasipöördunud vajavad aegajalt ka näiteks sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi teenuseid**, seda sageli probleemide puhul, mis on seotud pere lagunemise (millest on ajendatud ka tagasipöördumine) või sõprade välisriiki jäämisega.

☞ Lähtuvalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest (§ 37 lg 2) peab õpilasele olema koolis tagatud tasuta vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus. **Vajadusel peab tugimeetmena olema kasutusel individuaalne õppekava, eripedagoogiline õpiabi, diferentseeritud õpe ning abistamine koolitundide väliselt.**

☞ Kui eelpool nimetatud meetmed ei ole piisavad, on **võimalik pöörduda Innove maakondlikesse Rajaleidja keskustesse**, kus tehakse täiendavaid ettepanekuid ja soovitusi õppe – ning arendustegevuse tagamisel. Komisjoni poolt esitatud järeldused on kooli jaoks kohustuslikud.¹⁴

¹⁴ Kätesaadav: <https://htm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/hariduslike-erivajadustega-opilane> (08.03.2017)

Joonis 12. Kas Teie teada on Teie last hinnatud, et teada saada tugiteenuste vajadus? (n=151)

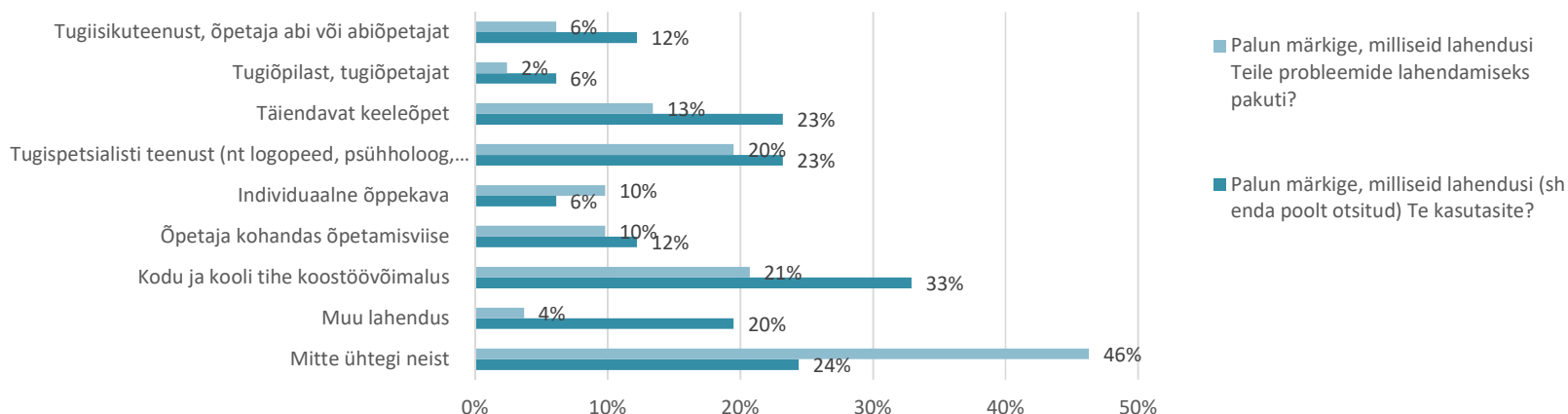

Küsitluses töid enam kui pooled (60%) lapsevanemad välja, et nende teada last tugiteenuste vajaduse väljaselgitamiseks siiski hinnatud ei ole. 19 juhul ei osatud öelda, kas toevajadust on hinnatud. (vt Joonis 12). Kõige enam töid hindamise välja need, kes olid välisriigis elanud 10 aastat ja enam (47% alasihtgrupist, 14 vastust). Maakondade lõikes eristus keskmisest Tartu ja Tartumaa, kus tõi lapse hindamine välja 56% alasihtgrupist. Võrdluseks Tallinnas andis „Jah“ vastuse vaid 21% sihtgrupist. Küsitlus näitas, et enam on toevajadust hinnatud poisslaste puhul (41% vs 17%)

Lisaks küsiti lapsevanematelt, milliseid lahendusi neile probleemide lahendamiseks pakuti ning milliseid lahendusi nad kasutasid. (Joonis 13)

Etteantud variantidest märgiti kõige enam pakutud lahendustena tugispetsilisti teenust (nt logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog) (20%) ja kodu ja kooli tihedat koostöövõimalust (21%). Samas ligikaudu pooled (46%) vastajatest märkisid, et nendest lahendustest ei pakutud mitte ühtegi ning vähe oli ka neid (4%), kes märkisid, et pakuti muid lahendusi. Küsitlusest ilmneb, et enam otsitakse lahendusi ise (lahendusi kasutatakse enam kui on pakutud). Vaid individuaalse õppekava puhul kasutati nimetatud lahendust vähem kui pakuti. Muude pakutud lahenduste all mainiti ühel juhul logopeedi ning ühel juhul suunati laps riikliku erikooli juures asuvasse lasteasutusse 1 kuuks, kuni saadi elukohajärgses KOVi tavalasteaias koht.

Joonis 13. Palun märkige, milliseid lahendusi Teile probleemide lahendamiseks pakuti ja milliseid lahendusi (sh enda poolt otsitud) Te kasutasite? (n=82)

Täiendavalt uuriti nendelt lapsevanematelt, kes pakutud lahendusi ei kasutanud, miks nad seda ei teinud. Põhjustena toodi välja järgnev:

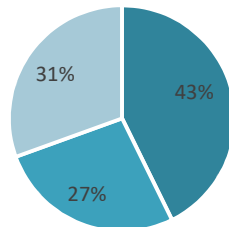
- Polnud vajadust või ei olnud nende sisust ja võimalustest teadlik.
- Kool ei rakendanud pakutud meetet:

„Pakutud individuaalset õppekava kool ise ei koostanudki. Kui selle kohta järelepärimise tegin, siis lubas õpetaja selle koostada. Minule seda ei näidatud ning iialgi seda minu lapsele ei rakendatud.“

„Koolil on endal probleeme pakutud lahenduste täitmise kuna puudub logopeed ja eripedagoogil on klass täies mahus täidetud.“

„Vene keele õpetaja pakkus ainukesena kergemat taset.“

Joonis 14. Kas kool toetas Teie enda poolt otsitud lahenduste kasutamist? (n=82)

■ Jah (n=35) ■ Ei (n=22) ■ Ma ei otsinud ise lahendusi (n=25)

Keskmisest enam oli neid, kes ütlesid, et **kool toetas lapsevanema poolt otsitud lahenduste kasutamist nende seas, kes on Eestis tagasi 3 või enam aastat**. Küsimusele andsid eitava vastuse rohkem need, kes on Eestis tagasi alla 3 aasta.

Täiendavalt paluti lapsevanematel **selgitada oma vastust küsimusele „Kas kool toetas Teie enda poolt otsitud lahenduste kasutamist?“**. Küsitluse tulemused näitavad, et kool toetas lapsevanemate poolt otsitud lahenduste kasutamist eelkõige läbi:

- **kodu-kooli vahelise hea koostöö:**

„Empaatiline klassijuhataja oli suureks abiks.“

„Rahvusvahelisse kooli minnes otsisin lisavõõrkeeleõppe võimalust. Klassijuhataja oli nõus paar korda nädalas peale tunde lapsele keeletunde andma. Kõigi nelja eemal oldud aasta jooksul sain klassiõpetajalt tuge, nõuandeid ja materjale koduõppe läbiviimiseks (eesti k ja matemaatika). Igal suvel käis laps neid aineid eesti koolis ka vastamas.“

„Kodu ja kooli koostoo oli kiire ja sujuv, kõik leidis lahenduse ruttu.“

„Me suhtlesime õpetajatega pidevalt, tegime kokkusaamisi ja rääkisime palju.“

„Kitsaskohad said kooliga läbi arutatud, mõlemad pooled tegid lahenduste saamiseks koostööd.“

„Lasteaed on väga koostööaldis ja toetab vanemaid nende pingutustes. Vähendasin töökoormust, et saaks lapsele lubada ühe lasteaiavaba päeva nädalas lisaks ning aeg-ajalt toon last lõunast koju.“

„Lasteaed oli väga huvitatud, et meie laps kohaneks Eestis ja lasteaiaga.“

„Andsin teada tekkinud probleemidest ning õpetajad tulid vastavalt võimalusele meile vastu ja olid väga mõistvad.“

„Kooliga suhtlemisel sain ärakuulamise ja tagasisidet.“

- **tugiteenuste pakkumise/korraldamise:**

„Probleemidest oleme saanud rääkida, logopeedist on olnud abi.“

„Lasteaias on logopeed.“

„Täiendav keeleõpe tähendas intensiivset inglise keele õpet. Kooli poolt oli õpetaja, minu poolt raha.“

„Kooli logopeed aitas. Teenus oli tasuta.“

„Lasteaed on aidanud hinnata ja diagnoosida olukorda aga lahendusi peame ise otsima. Taotlesime kooli pikendust ja ilmselt proovime teha eraldi pingutusi et laps koolivalmiks saada.“

„Logopeedi abi ja vene keele õpetaja abi.“

„Eestisse elama asudes astus laps 1.klassi nagu oma eale kohane. Mujal elades oli ta juba käinud koolis ja tema teadmised osades ainetes olid tugevamad kui teistel (nt. matemaatika ning võõrkeel) ning kool leidis võimaluse lapse individuaalseks arendamiseks, et lapsel poleks nendes tundides igav.“

- **muu:**

„Loomulikult oli kool nõus sellega, et ma otsin lapsele abiõpetaja/toe aines, kus ta seda vajab.“

„Võtsime täiendavaid tunde väljast poolt kooli järgi aitamist vajavates õppeainetes.“

„Vastasin Jah kuna kool ju ei takistanud minu tegevust, samas ega me sealt abi otsinudki. Nägin ise, et neil polnud ressursse ega kogemusi selliste juhtumitega. Laps oli piisavalt töökas ja jõudis järgi. Lahendus oli lihtsalt see, et olin ise lapsele nõ. abiõpetajaks- õppisime kodus koos lapsega ja aitasin teda järgi õppeainetes. Olin kodune ja omades inseneri haridust polnud reaalinete juhendamisega probleeme, eesti keele oskus elementaarne.“

Selgitused, kui lapsevanemate hinnangul ei toetanud kool otsitud lahenduste kasutamist, on seotud eelkõige:

- **koolipoolse huvi puudumisega lapse eripäradega arvestada:**

„Koolil polnud huvi asjaga tegeleda. Oodati vaid tulemusi tunnis.“

„Kui ma püüan selgitada, et minu laps on eesti lastest erinev, siis öeldakse mulle, et ta ei ole.“

„Kool ei teinud midagi, pole kooli probleem.“

„Meie jaoks lahenesid probleemid kooli vahetades. Eelmine kool oli ülerahvastatud, esines kooli kiusamist ja ilmselt ei oldud harjutud sellise lapsega kes on kultuurilt ja välimuselt eestlane aga Eesti keelt ei oska. Õppealajuhataja lihtsalt ründas kodu ja lõi kaht kätt kokku teadmata mida teha. Ei olnud kannatlikkust ja mõistmist, et keel ei teki üleöö ja ei teki ilma kontekstita. Uues koolis õpetatakse eraldi Eesti keelt ja õpetajal on selleks vastav ettevalmistus. Antakse aega kohanemiseks ja koolis on parem distsipliin. Õpetaja on parem ülevaade klassist. Enam ei esine kiusamist mis oli eelmises koolis. Laps pole koolist küll vaimustuses ja palju sõpru ei ole tekkinud, aga ta vähemasti tunneb end turvaliselt selle osana ja ei mässu selle vastu.“

„Ma rääkisin direktoriga ning andsin lasteaias mõista, et kui minu lapsega ei hakata suhtlema kui inimesega, siis ma kaalun tema ära võtmist. Probleem on aga selles, et kasvatajate meelest on kõik korras :) Nende meelest on mu laps, hea, aga väike. Aga beebi kohta ei tekita tüli, umbes nii.“

- **probleemidega kooli-kodu vahelises koostöös:**

„Mulle tundus, et mu pidevad päringud segavad ja ärritavad klassijuhatajat, kes peaks olema esmane lüli kooli-koduvahelises suhtluses.“

„Pärast esialgset negatiivse tagasiside lainet võtsime kooliga ühendust ja selgitasime põhjalikult lapse tausta (õpetajale, koolipsühholoogile), misjärel koolipoolne suhtumine muutus tunduvalt paremaks ja mõistvamaks. Lapse jaoks oli aga koolirõõm kadunud, me lihtsalt ei tulnud enne kooli selle peale, et sellist põhjalikku selgitustööd ette võtta. Lapse taust oli koolile teada.“

- **kitsaskohtadega tugisüsteemis:**

„Koolist öeldi, et laps saab logopeedi juurde jaanuarist kuid siiani kooli poolt seda tehtud pole. Olen ise otsinud selle ja käinud.“

„Laps sai sellest lasteaiast ära võetud tema arsti soovitusel ja hetkel koduõpetaja jne, Arstil oli õigus, lapsel kadusid koheselt stressist tulenevad peavalud.“

„Oleksin tahtnud vastata, et kool ei saa tänastes tingimustest väga palju aidata: kui on ette nähtud, et klassis on 20 õpilast, ei ole ju koolil midagi teha. Samuti ei saa ka kool midagi teha kui neil on piiratud eelarve ja vähe töötajaid. Loomulikult oleks hea, kui lapsed saaks õppida väiksemates rühmades (sellega kaasneks individuaalsus ja rahulikum keskkond iseenesest ning see puudutaks positiivselt kõiki lapsi koolis), kuid paraku eeldab see ikkagi muudatusi süsteemis üleüldiselt...“

„Soovisin, et lapsele koostataks individuaalprogramm, öeldi et pole vaja, et küll laps saab hakkama. Aeg näitas, et ei saanud.“

„Saime Rajaleidjast juhised kuidas last aidata/arendada, aga kool ei näita üles initsiatiivi selle täitmiseks.“

„Kui olin (era)lasteaias käimise järel oma lapsele leidnud ise logopeedilise abi, siis lasteae oli selle üle õnnelik. Ise ei pakutud lahendust kuni teise aastani, aga pakutud lahendus ei sobinud, kuna õpetaja, kes pakkus inglise keeles järele aitamist, ei räägi ise korrektset inglise keelt.“

„Lasteaed ütles et neil ei ole logopeedi ja pean õhtustel aegadel otsima era logopeedi mis maksab palju aga laps on peale pikka päeva lasteaias niigi väsinud. Õhtustest logopeedi juures käimistest on vähe kasu.“

„Kool toetas mõtet lisakeeleõppest, aga kuna see seisnes vaid korra nädalas peale tunde ise klassiruumis õppimises, siis sellest kasu ei olnud.“

- **muu:**

„Kool pakub palju huviringe, kuid kui ajad ei sobi, ei saa neis osaleda. Hea meelega oleks lapse pannud nt keeleringi. Võõrkeeli õpetatakse selgelt õppekava järgi liiga vähe, kuigi võimekust oleks selles vanuses - inglise keelt saab ainult 1 tund nädalas. Teine keel lisandub selles koolis alles 6. klassis. Maha visatud võimalused.“

„Samuti ei saa ka nõ tavakool midagi teha seoses keeleõppega. Võõrkeelt hakatakse meie koolis õpetama alates kolmandast klassist. Ning siis oleks ka vajadusel võimalik saada eraldi õppekava. Kuid seniks peab omakäel püüdma taset hoida. Samas, pidevalt võõrkeelsest keskkonnast eemal olles ning olles ka koormatud igapäevase õppetööga, on keeletaseme hoidmine väga keeruline. Oleks hea kui Eestis hakataks võõrkeeli õpetatama juba lasteaias.“ ... Olen näinud 12 erinevast rahvusest laste peal, kuidas keeleõpe vanuses 3-6 eluaastat on olnud üliefektiivne: piltlikult öeldes õpivad 2 aastaga rohkem kui vanemad lapsed terve põhikooli jooksul.

„Ainus, mille osas kool/lasteaed ehk midagi teha saab, on laste huvi tõstmine, et koolis käimine oleks lapse jaoks soov, mitte kohustus. Kuid realselt eeldab ka see suuri muutusi nii süsteemis kui mõttemaailmas üleüldiselt: Eestis on ajast aega pooldatud pigem kuiva õppimist ning akadeemilisust ja tarkust mida saab viksilt ja viisakalt koolis käies omandada. Kõik see toimub kohustuse vormis suuremate emotsioonideta. Kui aga õppetöö oleks lõbus, lapsed saaksid tunni ajal rohkem liikuda, istuksid klassis kui ümarlaua taga ning harjuksid esmalt enda ja siis ka teiste individuaalsusega, oleks kool neile parimaks paigaks ning saabuv vaheaeg ei tunduks üldse toredana (nii nagu meie välisriigis olles nägime). Õppeedukus oli seal ka kõrge ning programm tihe, kuid lapsed rõõmsad.“

Tugimeetmete piisavus

- Tagasipöördujate puhul on peamiste lahendustena kasutatud **individuaalset õppekava, täiendavaid keeletunde ja konsultatsiooni võimalusi**. Samuti on õpetajad ise koolisiselt kokku pannud lihtsamaid õppematerjale ning seletanud tagasipöördujatele aine teemasid visuaalsemalt.
- **Enamusel intervjueritud koolidel oli võimalik tagasipöördujatele pakkuda teatud mahus eripedagoogi (ka logopeedi), sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi teenused**. Paraku on koolide võimalused siiski väga erinevad, mistõttu võivad eelpool loetletud teenused koolidel vajalikus mahus ka puududa. Samas toodi haridusasutuste poolt välja, et **see probleem ei avaldu nii teravalt tagasipöördujate puhul kui HEV-lastel puhul üleüldisemalt**.¹⁵ Haridusasutused tõid intervjuudes välja, et on väga oluline, et koolidel oleks võimalik tagada eelpool nimetatud tugiteenused, mida oleks võimalik kasutada kõigi abivajajate, sh tagasipöördujate puhul.
- Koolid, kellel on võimalik pakkuda tugiteenuseid vastavalt vajadusele, on **meetmete ning nende rakendamise tulemustega valdavalt rahul**. Intervjuudes toodi välja, et **tagasipöördujad kohanevad reeglina kiiresti** (kui ei esine just täiendavalt muid hariduslikke erivajadusi). Nooremate laste puhul piisab sageli logopeedi abist paaril esimesel kuul. Erisusi hindamisel (nt ei panda numbrilisi hindeid) rakendatakse sageli 1 õppeaastal, vajadusel ka kauem.
- Intervjuudes rõhutati **abiõpetaja rolli lapse tulemuslikule kohanemisele kaasaaitamisel**. Abiõpetaja kasutamise võimalust vajalikus mahus aga paljudes koolides ei ole.

Eestis on välja töötatud mitmeid meetmeid, mis lihtsustavad õpilaste üleminekut Eesti haridussüsteemis, näiteks:

- ☞ E-kursused Kultuuriklõkk ja Keelekõik (ca 1200 harjutusega tervikkursus eelkõige täiskasvanutele), mille eesmärk on tutvustada Eesti ajalugu ja kultuuri ning pakkuda keeleoskustaseme põhise õpet. Toetavad keeled antud juhul on inglise ja vene.
- ☞ Keele – ja kultuurilaagrid (nn Eesti keele ja meele laagrid) 13-18 aastastele eestlastele, kes paiknevad välismaal. Osalemine nendes laagrites aitab kaasa kiiremale kohanemisele Eesti haridussüsteemis.
- ☞ Rahvuskaaslaste programmist toetatakse ka eesti keele ja kultuuri õpetamist ning eestikeelset õpetust kõikidest kohtades, kus on eeldused kvaliteetse õppetöö läbiviimiseks.¹⁶
- ☞ Olemas on kümne tunnise eesti keele e-kursus, mis põhineb riiklikul õppekaval ja on mõeldud 6-10 aastastele lastele, kes elavad väljaspool Eestit. See tasuta kursus võimaldab säilitada ja arendada eesti keele oskust kogukonnas, kes elavad ajutiselt välismaal.¹⁷

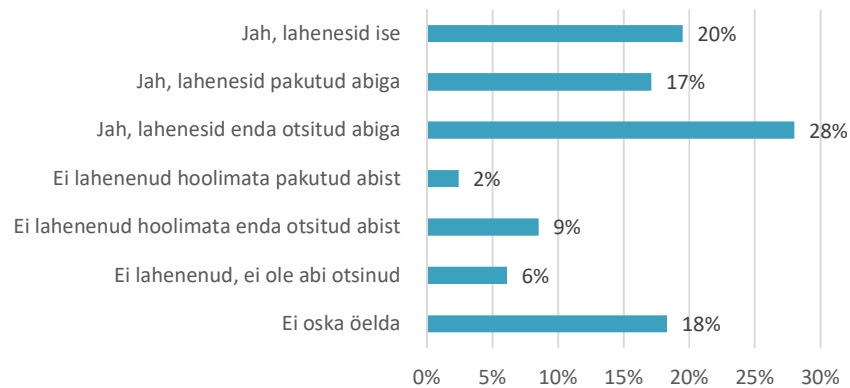
¹⁵ Nimetatud probleemi on välja toodud ka mitmetes varasemates uuringutes, nt „Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus“ (Centar, 2016).

¹⁶ Rahvuskaaslaste programm 2014-2020

¹⁷ E. Mägi, H. Siarova (2014) „Migrant education opportunities in the Baltic States: strong dependence on the level of school preparedness“, 11, Kättesaadav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/11/migrant-education-in-baltic-states.pdf>, (08.03.2017)

- ☞ E-kursuseid (eesti keel ja kirjandus, Eesti ajalugu, Eesti maatundmine, matemaatika, infotehnoloogia) väljaspool Eestit elavatele õpilastele pakub ka Üleilmakool. Kursused toimuvad Moodle'i õpikeskkonnas. Õppetöö toimub kuude kaupa, iga kuu alguses avanevad õpilasele uued ülesanded ja harjutused, millega ta kuu jooksul tegeleb ja õpetajale saadab. Õpilane saab oma töö kohta õpetajalt individuaalset tagasisidet.¹⁸
- ☞ Lisaks pakub Miksikesse Koduõpetaja erakool süsteemset Eesti keele õpet. Õpe on suunatud eelkõige nendele lastele, kes soovivad tagasi pöörduda Eestimaale ning jätkata haridusteed Eesti koolis. Tunnid toimuvad Skype'i kaudu ning õppeplatvormina kasutatakse Minu Miksikest, mis seob e-lehed, interaktiivsed harjutused ning online-kontrolltööd üheks tervikuks.¹⁹

Joonis 15. Kas esinenud probleemid on tänaseks lahenenud? (n=82)

Ca 65%-l küsimusele (vt Joonis 15) vastajatest on tänaseks probleemid lahenenud. Veidi vähem kui 1/5 vastajatest esinevad siiski probleemid jätkuvalt, seda vaatamata pakutud või enda poolt otsitud abile. 18% ei osanud hinnangut anda.

Lapsevanematel paluti vabas vormis ka selgitada, **miks probleemid ei lahenenud ja millised probleemid jätkuvalt esinevad**. Probleemide jätkuvalt esinemise põhjustena toodi välja peamiselt tugisüsteemi puuduste ja lapse individuaalsete omadustega seonduvad probleemid:

- **Puudused tugisüsteemis. Kool ei arvesta lapsevanema arvamusega, ei rakenda vajalikke meetmeid:**

„Minu meelest on asi õpetajas kuna ta ei mõista, last. Siin aitaks vb ainult õpetaja vahetus. Tema meetod on lihtsalt VÄGA KARM.“

„Jätkuvalt ei arvesta kool lapsevanema arvamuse ega ettepanekutega, sest need on koolile ebamugavad ja nõuavad lisatööd.“

¹⁸ <http://www.eestikeelsehariduseselts.fi/1763-2/> (11.05.2017)

¹⁹ www.miksike.ee (11.05.2017)

„Logopeediline vajadus on tugev, kuid endal pole ka aega olnud. On oodatud kooli abi.“

„Lapsel on raskused õigekirjas ja ka lugemine on nõrk. Rajaleidja andis juhised, et tuleb kohandada diferentseeritud hindamist kirjutamisel, kuid kool ei ole kohaldanud seda.“

„Probleemid ei saa laheneda, sest puudub individuaalne lähenemine.“

„Kuna kakskeelsele lapsele on võimatu Tartus leida logopeedilist tuge ja Raja tn kliiniku IQ testidele on väga pikad järjekorrad, siis ma ei tea siiani, kas laps on lihtsalt kahe keele ja kolimise tõttu segaduses või on tal kognitiivne häire.“

„Laps jäi koolis maha, hinded halvad ja kadus huvi õppimise vastu.“

„Tagantjärgi ei saa muuta olematuks valesid käitumisviise. Laps vajaks kooli logopeedi või parentusõpe või psühholoogi vs teenust.“

„Laps oleks võimeline enamaks pingutuseks, otsime jätkuvalt lahendusi (küll mitte koolivahetust vms).“

- **Lapse individuaalsete omadustega seonduvad probleemid:**

„Lastevahelised suhtlusprobleemid“

„Laps on närviline, temaga on raske õppida... jms“

„Samuti lapsel puuduvad koolivälisel ajal sõbrad ja selle tõttu keeleline areng on samuti ühe koha peal.“

Tagasipöördujate toevajaduse väljaselgitamiseks viiakse koolides läbi sisseastumiskatseid/teste kui ka vestlusi. Aeg-ajalt kasutatakse toevajaduse väljaselgitamiseks ka Rajaleidja keskuste abi. Küsitlusele vastanud lapsevanematest siiski üle poole väitsid, et nende teada last tugiteenuste vajaduse väljaselgitamiseks hinnatud ei ole.

Tagasipöördunud õpilased on enamasti keelelise erivajadusega, mistõttu logopeedilise abi kasutamine vähemalt alguses on tavapärane. Aeg-ajalt vajatakse lisaks ka sotsiaalpedagoogi ja psühholoogi teenuseid. Küsitlusest ilmses, et sageli otsitakse lahendusi ise. Veidi vähem kui pooled vastanutest ütlesid, et kool toetas nende endi poolt pakutud lahenduste kasutamist. Samas ca ¼ vastajatest märkis, et kool ei toetanud pakutud lahendusi ning ca 1/3 märkis, et lahendusi ise ei otsitud. Lapsevanemate poolt otsitud lahenduste kasutamist toetati eelkõige läbi kodu-kooli vahelise hea koostöö ning tugiteenuste korraldamise ning pakkumise. Samas toodi nimetatud aspektides välja ka olulisi kitsaskohti.

Kuigi enamusel intervjueeritud koolidest on olnud tagasipöördujatele võimalik pakkuda teatud mahus tugispetsialistide teenuseid, on see jätkuvalt kitsaskohaks üle Eesti, mis avaldub terava probleemina üleüldisemalt. Tagasipöördujad kohanevad reeglina kiiresti, mistõttu tugispetsialisti vajadus on pigem lühiajaline. Samas, veidi vähem kui 1/5 vastajatest esinevad probleemid jätkuvalt vaatamata pakutud või enda poolt otsitud abile.

Haridusasutuste ettepanekud

- **Informatsioon, mis on oluline õpetajatele ning puudutab tagasipöördujaid ja õppematerjale võiks olla kergesti leitav ühest kohast, nt Haridus – ja Teadusministeeriumi kodulehelt.** Intervjuude käigus ilmses, et paljud õpetajad ei ole leidnud otsitud informatsiooni või on see olnud killustunud erinevate allikate vahel.
- Teadaolevalt on varasemalt alustatud kodulehe loomisega, kuhu on koondatud andmed ja info erinevate riikide haridussüsteemide kohta. **Ettepanek on jätkata kodulehe arendamisega, mis hõlmab endas informatsiooni erinevate haridussüsteemide kohta.** See lihtsustab haridusasutuste ja õpetajate lisatööd ning annab teadmise haridussüsteemist, millega tagasipöördunud on varasemalt kokku puutunud.
- **Õpetajad töid välja, et tagasipöördunud õpilastel võiksid olla riiklikel eksamitel eritingimused.** Põhjuseks on vähene keeleoskus, mille tõttu ei pruugi õpilane ülesandest aru saada ning seega kannatab eksamitulemus ja õpilase edasiõppimise võimalus.
- Paljude tagasipöördunud lapsevanemate sooviks on saada Eesti koolidelt samasugust lähenemist nagu välisriigi koolist. Sellest lähtuvalt tehti ettepanek **luua rohkem koole, kus tuginetakse Waldorf-pedagoogika põhimõtetele** (et lapsevanematel oleks enam valikuvõimalusi).
- **Eestist lühiajaliselt lahkudes ja last koduõppele vormistades võiks kool ning lapsevanem sõlmida lepingu,** mille kohaselt säilitatakse õpilase koht koolis. Toodi välja, et õpilasel peaks olema aga kohustus sooritada ülemineku töid.
- Oluliseks peeti **tugiõpetajate ja abiõpetajate arvu suurendamist koolides/klassides,** kus õpivad tagasipöördunud õpilased, et oleks võimalik rohkem tagasipöördunud õpilastele tähelepanu pöörata ning neid vajadusel aidata.
- **Tagasipöördujate puhul on oluline võimaldada neile rohkem eesti keele lisatunde.** Eriti oluline on see õpilastele, kes jätkavad Eesti põhikooli lõpuastmes (valmistuvad põhikooli lõpuksamiteks) või valmistuvad riigeksamiteks. Intervjuude käigus ilmses, et oluline oleks **suurendada õpetajate arvu, kellel oleks pädevus ja teadmised eesti keele õpetamisest teise keelena.**
- Haridusasutuste hinnangul võiks Eestisse tagasi pöörduvatele lapsevanematel olla **juhised, mille abil välisriigis oma last Eesti koolikatseteks või testideks ette valmistada,** et nende läbimine oleks tulemuslikum ning Eesti haridussüsteemi sisenemine lihtsam.
- Koolipersonali intervjuudest tuli välja, et õpetajad ja õppeasutused tunnevad puudust võrgustikupõhisest koostööst (koolide vahel). Samuti leidis enamus intervjuueeritustest, et tagasipöördujate õpetamiseks võiks olla juhendmaterjal. Uusimmigrantidest õpilaste õpetamiseks on korraldatud õpetajatele täiendkoolitusi ning organiseeritakse ühist koostööd.²⁰ Täiendkoolitused ning suurem koostöö võiks olla korraldatud ka tagasipöördunud laste õpetajate puhul, kellel ei ole varasemalt kogemust välisriigist tulnud õpilasega ning kes vajavad oma tegevuses praktilisi näiteid ning kogemusi.

²⁰ Haridus – ja Teadusministeerium (2004) "Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus " Kättesaadav: https://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Uusimmigrantide_lapsed_Hariduspoliitilised_pohimotted.pdf (14.03.2017)

- Tulenevalt sellest, et enamasti on tagasipöördujatel kohanemiskeskused, siis tagasipöörduvad õpilastel võiks olla määratud kindel tugiisik. Praegusel juhul ei ole seda meedet eriti kasutatud ning antud rolli täidab klassijuhataja.

Lapsevanemate ettepanekud riigile

Ankeetküsitluse käigus paluti lapsevanematel välja tuua ettepanekud, millega oleks võimalik Eestisse tagasipöörduvate perede olukorda lihtsustada. Eelkõige **riigile ja haridussüsteemile** suunatud ettepanekutest toodi välja:

- Peamiseks ettepanekuks oli tagasipöörduvate perede jaoks olulise **info kättesaadavuse parandamine**. Info erinevate tagasipöörduvatele peredele mõeldud toetuste, avalduste esitamise ja koolikatsete tähtaegade, tugisüsteemi võimaluste ning koolide kohta võiks olla kogutud **ühtsesse portaali**. Infomaterjale võiks levitada ka läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi, kohaliku omavalitsuse, saatkondade jms kaudu.
- Info kättesaadavuse parandamiseks tehti ettepanek ka konkreetsete **kontaktisikute** määramiseks kas Haridus- ja Teadusministeeriumis või kohalikus omavalitsuses (haridusametis). Lapsevanematel peaks kontaktisikult olema võimalik saada kogu tagasipöördumisega seonduv info, sealhulgas ülevaade erinevate koolide tingimustest ja tugisüsteemist. Kontaktisik peaks olema lapsevanemale toeks nii kooli valikul kui ka erinevate koolidega suhtlemisel. Ettepanekuks oli ka tugiisiku olemasolu, kes algselt jälgib kogu perekonna käekäiku, ka haridussüsteemi väliselt.
- Luua võiks **lastevanemate tugivõrgustiku**, kus tagasipöörduvad peredel oleks võimalik omavahel kogemusi jagada ning üksteiselt tuge ja abi saada.
- **Lihtsustada** tagasipöörduvad perede lastele **lasteaia või koolikoha saamist**. Riiklikult reguleerituna võiks olemas olla reservkohtade süsteem, mille kaudu on tagasipöörduvad peredel võimalus oma lapsele lasteaia või koolikoht saada sobivaimasse või kodulähedasemasse kooli. Seejuures ei tohiks koolide pakkumisel arvestada ainult pere sissekirjutusega, sest paljudel tagasipöörduvatel peredel ei ole tagasipöördumise hetkel kindlat elukohta.
- Lapsele koolikoha pakkumisel võiks anda lapsele **võimalus jätkata samas koolis**, kus laps enne välismaale suundumist õppis, koos endiste klassikaaslastega, et lihtsustada lapse sisse elamist ning kohanemist.
- Lapse kohanemise ning tema varasemate õppetulemustega arvestamise lihtsustamiseks võiks riiklikult olla olemas erinevate riikide **õppekavade võrdlus Eesti õppekavadega**, kus on välja toodud peamised haridussüsteemide erinevused. **Lapsevanemate tarbeks** võiks olla **juhendmaterjal**, mille alusel on lapsevanemal Eestisse naasmisele eelnevalt võimalik laps siinseteks katseteks või testideks ette valmistada. Lapsevanem võiks olla teadlik, millised peavad olema lapse teadmised ja oskused Eesti haridussüsteemi sisenemiseks.
- **Õpetajatele** erinevate **koolitusvõimaluste ja suuniste pakkumine**, et õpetajatel oleks parem ettevalmistus teisest kultuuri- ja keeleruumist pärit lastega tegelemiseks. Õpetajad peaksid olema teadlikud traumadest ja raskustest, mida elukeskkonna vahetus lapse jaoks põhjustab, ning valmis lapsi selles osas toetama. Oluline on ka õpetajate kakskeelsete lastega toimetuleku parandamine.

Lapsevanemate ettepanekud haridusasutustele

- Välja toodi vajadus anda lastele ametlik **sisse elamise aeg**, mille käigus on lapsel võimalik harjuda kooli kultuuri, reeglite ning hindamissüsteemiga. Hindamissüsteemiga harjumiseks tehti ettepanekud **üleminekuperioodil teiste lastega kasutatavast hindamissüsteemist erineva hindamissüsteemi**

kasutuselevõtuks näiteks eesti keeles või **kujundava hindamise** kasutamist. Teisisõnu peaks õpetajatele andma vabamad käed, et õpetajal oleks võimalik teha tagasipöördunud laste hindamisel erisusi.

- Lapsed vajavad **suuremal määral ja pikemaajaliselt õpetajate toetust**, mis aitaks tagasipöördunud lapsel paremini kohaneda. Õpetajate ülesanne peaks olema lapsele selgitada ka selliseid teemasid, mis siinsetele lastele on loomulikud ning juba teada, näiteks tööde vormistamise tingimused, järele vastamise korraldus jms. Oluline on, et kõik õpetajad, kellega laps koolis kokku puutub, teaksid, et laps on välisriigist tagasi pöördunud.
- Lapse taseme teadasaamiseks tuleks last suuremal määral **eeltestida**. Testimise ja lapsele klassi määramisel tuleks lähtuda mitte ainult eesti keele oskusest, vaid ka teiste ainete tasemest, et ei tekiks olukorda, kus laps määratakse madalamasse klassi ainult sellepärast, et eesti keele oskus ei ole teistega samal tasemel.
- **Koolikatsete** korraldamisel tuleks olla paindlikum ning pakkuda võimalusi katsete läbimiseks ka võõrsil olles (nt Skype vahendusel vms) või võimaldada katsete sooritamist erandkorras väljaspool etteantud aegasid. Lisaks peaksid koolid katsete hindamisel arvestama sellega, et tagasipöördunud laps ei ole enamasti õppinud piisavalt kaua eesti keeles, mistõttu võib tal esineda keeleoskusest tulenevaid raskusi ülesannetest arusaamisel. Arvestada tuleks tema õppeainete teadmisi.
- Peamiseks probleemiks oli **tugimeetmete**, sh eesti keele tugiõppe pakkumine. Lastele tuleks koolis pakkuda **täiendavat süvendatud keeleõpet** ning **individuaalset õppekava**. Rohkem võiks olla keelekümbelklassse, kus lapsel on võimalik kiiremini ja stressivabamalt eesti keel selgeks saada. Vajalik on **tugiisiku, psühholoogi ja logopeedi** olemasolu koolis, et kogu tugisüsteem ei oleks klassijuhataja õlul. Lapse sotsiaalse suhtlemisoskuse parandamiseks on vajalik tegevusteraapia rühmatöodes osalemine.
- Erinevate õppeainete õpetamisel võiks suuremal määral **arvestada** lapse **varasema haridustega**. Lapsele võiks olla individuaalne lähenemine, mille käigus antakse lapsele keerukamaid ülesandeid nendes ainetes, milles ta on teistest lastest ette jõudnud, ning aidatakse järgi nendes ainetes, kus see õppekavade erisustest tulenevalt vajalikuks osutub. Koolis võiks olla võimalus **täiendavaks võõrkeele õppeks**, mis aitaks lapsel välisriigis õpitud teise keele oskust hoida ja arendada.
- Koolid peaksid teadvustama **õpetajate ettevalmistuse olulisust**. Tagasipöördunud perede lastega tegelevatel õpetajatel peaks selleks olema piisav ettevalmistus ning oskused. Kooli ja õpetajate varasem kogemus on väga olulised.

Lapsevanemate ettepanekud teistele lapsevanematele

- **Veenduda varakult koolikoha/lasteaiakoha olemasolus**. Oluliseks peeti ka oma initsiatiivil kooli ja lasteaedadega kontakteerumist. Lapsevanemad peaks ise aktiivselt tundma huvi nii kodu- kui sihtkoha riigi koolipoolsete nõuete ja võimaluste vastu ning vajadusel last toetama. Mõistlik on saavutada **otsekontakt väljavalitud kooliga**, et lihtsustada omavahelist suhtlemist ja infovahetust.
- **Jääda rahulikuks, mitte karta uut olukorda ja olla lapsele toetav**. Tuleb arvestada, et mida noorem laps, seda kergemini ja kiiremini ta kohaneb ning seda rohkem saavad vanemad ise last koolivahetuseks ette valmistada. Mida vanem laps, seda suurem on risk, et ta eelistab haridusteed jätkata välisriigis mitte Eestis. Kooliga kontakti hoidmine lühema äraoleku aja jooksul on kasulik ning võimaldab lapsel lihtsamini naasta. Lapse sisseelamise lihtsustamiseks on oluline **tihed koostöö kodu ja kooli vahel**.

- Lapse **eesti keele oskuse säilitamiseks ja arendamiseks** on oluline sellega välisriigis olles koduselt tegeleda. Keeleoskuse säilitamisele aitavad kaasa kodune eesti keel, raamatute lugemine, keelekursustel osalemine. Last tuleks välisriigis olles suunata eesti keeles suhtlema ja lugema. Keeleoskuse säilitamisele ja arendamisele aitab oluliselt kaasa see, kui laps panna välisriigis võimalusel Eesti kooli.²¹ Kasulik on ka võimalusel kodune Eesti õppekava järgimine.
- Uuringu käigus toodi välja, et **on võimalik kodus Eesti kooli õppekava ka teise kooli kõrvalt täita**, kuigi see paneb lastele suurema koormuse ja sellega pole mõtet alustada kohe. Esiolgu tuleb lapsele anda kohanemisaega välisriigi kooli jaoks. Üks vanem mainis, et õppeaineid on mõistlik grupeerida (nt ühel nädalal matemaatika, teisel loodusõpetus, kolmandal ajalugu jne).
- **Jagada kogemusi teiste sarnaste kogemustega lastevanematega.**
- Eelistada koole, kellel on juba **teatav kogemus keelekümbuse rakendamisel.**

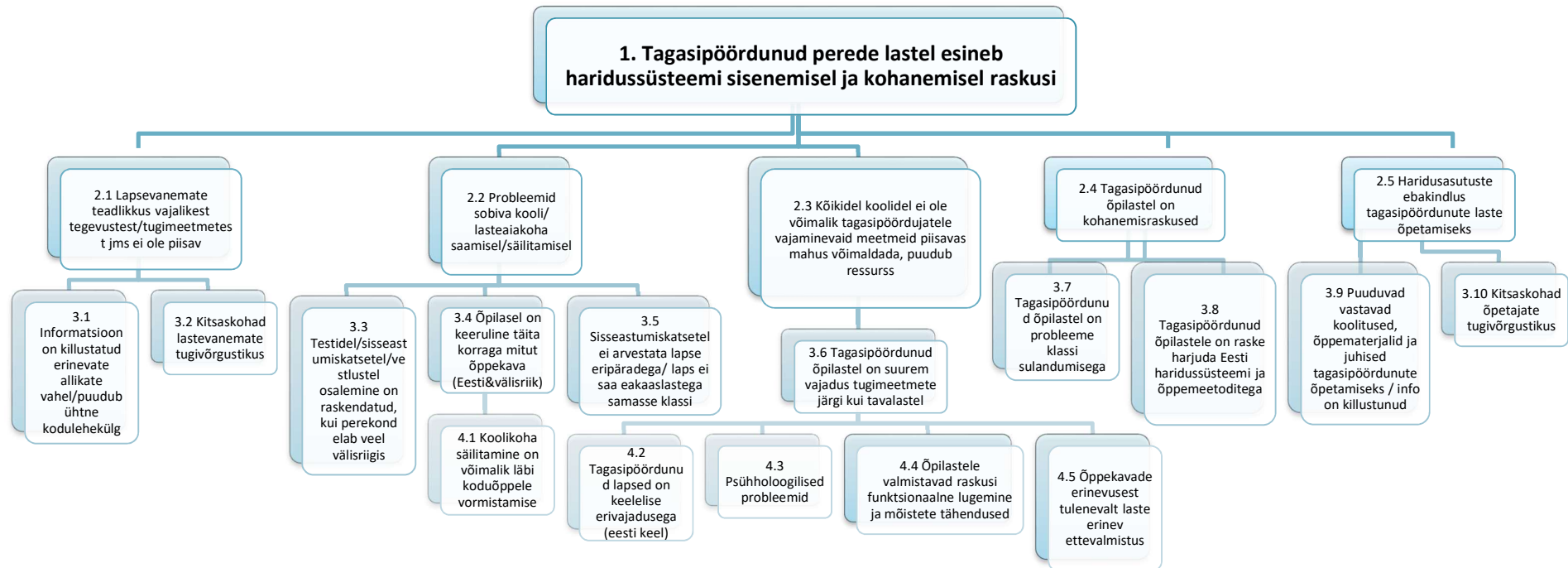
²¹ Väliseesti kogukondades eesti keelt õpetavate koolide kontaktid leiab: <http://ekkm.estinst.ee/keskused/> (11.05.2017)

II OSA. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Probleemipuu

Alljärgnevalt on seostatud uuringu käigus selgunud olulisemad probleemid/kitsaskohad valdkonnas. Järelduste/soovituste väljatötamisel on lähtunud vajadusest lahendada probleemipuu esitatud kitsaskohad.

Järeldused ja soovitused

Uuringu peamised järeldused ja soovitused on esitatud alljärgnevas tabelis (vt Tabel 1):

Tabel 1. Peamised järeldused ja soovitused

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
Soovitused tagasipöördunud perede üldhariduskoolidesse õppima asumise lihtsustamiseks					
Info kättesaadavuse parandamine	Teema 2 Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.1, 3.1	Uuringu käigus selgus, et tagasipöörduvatele peredele oluline info on hetkel killustatud ning raskesti leitav. Seetõttu on perede tagasipöördumine ning laste koolidesse õppima asumine raskendatud.	Soovitame luua kodulehe (või arendada edasi veebilehe „Muu kodukeelega laps“ tagasipöördujate alamlehte), kuhu on kokku kogutud tagasipöörduvate perede jaoks oluline info. Seejuures võib info olla esitatud ka linkidena info algallikale ning tegemist võib olla Rahvuskaaslaste programmi kodulehe edasiarendusega. Kodulehe olemasolust tuleb teavitada erinevaid tagasipöörduvate peredega kokku puutuvaid osapooli (KOVid, Välisministeerium, saatkonnad jms), kes lisavad vastava viite oma kodulehele.	HTM
Info kättesaadavuse parandamine	Teema 2 Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.1, 3.2	Tagasipöörduvate perede jaoks puudub kontaktisik, kes oleks võimeline peresid nõustama, neile olulist infot haldama ning abistama koolidega suhtlemisel. Seega on tagasipöörduvate perede jaoks info saamine raskendatud.	Tagada tagasipöörduvate perede jaoks kontaktisiku olemasolu, kes omab ülevaadet olulisest valdkondlikust seadusandlusest, koolide tingimustest ning kellel on olemas võimekus peresid nõustada. Soovitatav on tagada kompetentsi olemasolu kõikides KOVides. Igal juhul võiks nn nõustav järelevalveametnik, kelle ülesandeks on ühelt poolt perede abistamine, teisalt	HTM KOV

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
				KOvide nõustamine ning teenuse tagamise kontrollimine, olemas olla HTMis.	
Info kättesaadavuse parandamine	Teema 4 Teema 5 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.5, 3.9	Uuringu käigus selgus, et täielikult puudub ülevaade erinevate välisriikide haridussüsteemidest, mis lihtsustaks õpetaja tööd. Erinevad õpetamisega seotud materjalid, mida õpetajad saaksid oma töös kasutada, on esitatud killustatult.	Soovitame koondada õpetajate jaoks olulise info ühele veebilehele. Erinevate riikide haridussüsteemide taustainfo ning erinevad õpetamise materjalid (ka õpetajate endi poolt koostatud, mida saaksid ka kolleegid kasutada) võiksid olla koondatud näiteks Innove lehele, mille link on lisatud ka eespoolmainitud tagasipöördumise infot üldiselt koondavale kodulehele.	HTM
Tugivõrgustik	Teema 2 Teema 3 Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.1, 3.2	Uuringu käigus selgus, et tagasipöördunud pered tunnevad puudust omavahelisest tugivõrgustikust, kus oleks võimalik omavahel kogemusi vahetada ning teistelt sarnase kogemusega peredelt nõu saada.	Kaaluda veebipõhise suhtlemisvõimaluse (nt foorum loodaval kodulehel) loomist, mis võimaldaks peredel anonüümselt enda jaoks vajalikku infot seoses tagasipöördumisega küsida. Loodava foorumi administraator võiks võimalusel olla HTMi tagasipöördumise teemadega tegelev ametnik, kes saab vajadusel ka veebipõhiselt peresid nõustada.	HTM
Tugivõrgustik	Teema 5 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.5, 3.10	Nende koolide õpetajatel, kellel on väga vähe või ei ole üldse kogemusi tagasipöördunud peredest pärit lastega, puudub võimalus kogemuste vahetamiseks. Uuringu käigus läbiviidud intervjuudes selgus, et paremini tulevad toime need	Soovitame koondada EHISesse info, millistes koolides ning millistest riikidest pärit lapsed on õppinud/õpivad, et koolide õpetajatel tekiks võimalus oma kogemusi vahetada. Selgitada välja koolid, kus on suurim kogemus tagasipöördunud lastega. Rohkem jagada kõikidele Eesti koolidele ja	HTM

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
			koolid, kellel on kogemuste baas olemas.	lasteasutustele infot selle kohta, millistes haridusasutustes on suuremad kogemused, et tõuseks teadlikkus, kellelt saab vajadusel nõu küsida.	
Tugivõrgustik	Teema 3 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.1, 3.1	Uuringu käigus selgus, et lapsevanemad eelistavad ning soovivad ka teistel peredel eelistada neid koole, kellel on juba varasemast olemas kogemus tagasipöörduvate laste õpetamisel.	Tagada tugivõrgustiku toimimine ning teavitada lapsevanemaid, et erinevate koolide vaheline tugivõrgustik toimib, mis tagab piisava ettevalmistuse ka nende koolide õpetajatele, kellel varasemalt tagasipöördunud lastega kogemusi ei ole olnud.	HTM
Lasteaia ja koolikoha saamine	Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2. 1, 3.1	Uuringu käigus selgus, et sageli ei saada koolikohta seetõttu, et lapsevanemad ei tea, millal peaks lapse koolijärjekorda panema. Registreerimisega jäädakse hiljaks või arvatakse, et vahetult enne tagasipöördumist kooliga ühendust võttes on võimalik koolikoht valitud kooli saada.	Tõsta vanemate teadlikkust, et tagasipöördumisel tuleb kooli valikut hakata planeerima ning kooliga ühendust võtma võimalikult varakult, et olla kindel koolikoha saamises.	HTM
Lasteaia ja koolikoha saamine	Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.4, 4.1	Uuringu käigus selgus, et koolikoha säilitamiseks (ajutiselt välisriiki suundudes) on ainus võimalus lapse vormistamine koduõppele. Välisriikidesse suundujate jaoks on koduõpe aga probleemne, sest suhtlus kooliga on komplitseeritud ning lapse jaoks on raske paralleelselt kahte õppeprogrammi läbida.	Välja töötada paindlik lahendus koolikoha säilitamiseks (näiteks võimalus sõlmida kooliga leping, mis sätestab tagasipöördumise aja ning kohustab lapsevanemat piisavalt varakult teavitama, kas pere tuleb tagasi või loobub koolikohast).	HTM

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
Koolikatsed	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.3	Uuringu käigus selgus, et sageli on koolid katsete korraldamise aja määramisel väga jäigad. Samas esineb ka koole, kes on vanematele vastu tulnud ning võimaldanud läbida katseid näiteks Skype teel või kohandanud katsete toimumise aega. Paindlikkus katsete korraldamisel on toiminud hästi.	Soovitame koolidel olla koolikatsete korraldamise aja suhtes paindlikumad ning võimalusel korraldada katse erinevaid lahendusi kasutades.	HTM/ Üldhariduskoolid
Koolikatsed	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.5, 3.6, 4.2, 4.5	Uuringu käigus ilmnes, et sageli pannakse lapsed madalamasse klassi kui nad olid välisriigis ning tihti on selle põhjuseks just eesti keele vähene oskus. Tulemuseks on see, et laps omandab eesti keele piisaval tasemel väga kiiresti, samas kui teiste ainete tundides on lapsel igav, sest ta on välisriigi koolis käsitletavaid teemasid juba õppinud.	Soovitame lapsi panna eakaaslastega samasse klassi (mitte madalamasse ega kõrgemasse). Lastele tuleks tagada vastav tugisüsteem, et tegeletak piisavalt ka andekamate lastega, nt individuaalse õppekava kaudu.	Üldhariduskoolid
Koolikatsed	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.5	Uuringu käigus selgus, et koolikatsetel ei arvestata, et õpilane on tulnud teisest keeleruumist ning tegelikult väga heade teadmistega õpilasel võib olla raskusi katsete sooritamise eelkõige keeleoskusest tulenevalt. Eriti keeruline on üleminek 9. klassi tulnud lastel, kes peavad gümnaasiumisse pääsemiseks riigieksamid/katsed sooritama.	Tõsta koolide teadlikkust, et oluline on hiljuti tagasipöördunute puhul koolikatsetel pöörata lisaks eesti keele oskusele tähelepanu ka muude ainete oskusele, et tagada haridustee jätkamise võimalus ka neile õpilastele, kelle katsete tulemused ei ole teistega võrdsel tasemel ainult eesti keele oskusest tulenevalt. Põhikooli lõpus tagasipöördunud noortele võiks keeleõppe tugi jätkuda ka	HTM

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
				gümnaasiumiastmes, et vältida nende koolist väljalangemist.	
Soovitused tagasipöördunud perede laste kohanemise soodustamiseks					
Teadlikkuse tõstmine	Teema 3 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.8	Uuringu käigus selgus, et kooliga kontakti hoidmine nii äraoleku ajal (eeldusel, et laps käis varasemalt Eestis koolis) kui ka peale tagasipöördumist, on andnud häid tulemusi koolikeskkonnaga kohanemisel.	Tõsta vanemate teadlikkust, et lapse kohanemise soodustamiseks on oluline hoida kooliga tihedat kontakti. Teadvustada koolidele, et lapse kohanemise lihtsustamiseks on oluline tihe koostöö vanematega, mis aitab ennetada tekkivaid probleeme.	HTM
Teadlikkuse tõstmine	Teema 3 Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.1	Uuringu käigus selgus, et nendel lastel, kelle eesti keele oskust välisriigis olles hoiti ning arendati, oli tagasipöördudes oluliselt lihtsam siinse koolikeskkonna ja õppetööga kohaneda.	Tõsta vanemate teadlikkust olemasolevatest e-õppematerjalidest. Näiteks: Kultuurikliki projekti raames on loodud eesti ajalugu ja kultuuri tutvustav ning B-tasemel eesti keele õpet toetav kursus "Kultuuriklikk". Tõsta vanemate teadlikkust erinevate keeleõppe võimaluste kohta.	HTM/KOVide haridusametnikud
Teadlikkuse tõstmine	Teema 3 Teema 4 Teema 6 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	4.2		Teadvustada vanematele, et eesti keele oskuse hoidmine ja arendamine ka välisriigis olles on väga oluline ja lihtsustab oluliselt lapse hilisemat kohanemist Eesti haridussüsteemis.	HTM
Tugimeede	Teema 3	3.8, 3.7, 4.2		Tagasipöördujate laste Eesti haridussüsteemi ettevalmistamiseks	HTM

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud			tuleks jätkuvalt korraldada eesti keele ja meelega laagreid 13-18 aastastele väliseesti lastele, et kinnistada sidet Eestiga. Laager võimaldab keelepraktikat keelekeskkonnas ja suhtlemist Eesti eakaaslastega.	
Tugimeede	Teema 4 Teema 6 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	4.2, 4.3, 4.4, 4.5	Uuringu käigus selgus, et tagasipöördunud lapsed vajavad Eesti koolisüsteemiga harjumiseks täiendavat kohanemisaega. Laste jaoks on võõras nii koolisüsteem, kogu keskkond kui ka kaaslased, mille tõttu on lapse kohanemine oluliselt raskendatud.	Vajadusel rakendada ulatuslikumalt üleminekuaastat (näiteks kui laps on ära olnud enam kui 5 aastat), et lapsel oleks esmalt võimalus kohalikku kultuuri ja kooliellu sisse elada ning tal tekiks oma tutvusringkond. Üleminekuaasta rakendamine võib olla väga vajalik, kui laps peaks vanuse alusel olema 9. klassis, kuid tal on vaja aega eesti keele omandamiseks, et sooritada põhikooli lõpueksamid.	Üldhariduskoolid
Tugimeede	Teema 3 Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.7, 3.8, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5	Uuringu käigus selgus, et laste koolisüsteemiga kohanemine on olnud oluliselt lihtsam nendel juhtudel, kus koolis on rakendatud kohanemisaega, eristavat või kujundavat hindamist.	Tõsta kõikide koolide teadlikkust, et lapsele on oluline anda kohanemisaega ning last ei saa kohe teistega võrdsel tasemel hinnata. Kohanemise soodustamiseks kasutada laialdasemalt kujundavat hindamist.	HTM/haridusasutused
Tugimeede	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.5, 3.9, 4.5	Uuringu käigus selgus, et esineb koole, kus lapse teadmisi ei testita või testitakse ainult eesti keele oskust ning ei arvestata tema välisriigis kogutud teadmisi. Selle	Koostöös koolidega selgitada välja õppeained, kus oleks vajalik üldpädevuse mõõtmise testide või intervjuude vormis teadmiste lünkade väljaselgitamiseks (nt reaalinetes, eesti keeles).	HTM

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
			tulemusena võidakse laps suunata madalamasse klassi, kui tegelikult vaja. Ühtlasi jääb seetõttu lünklikuks ka tugimeetmete osutamine, sest koolil ei ole ülevaadet, millises õppeaines oleks last vaja järele aidata või millises õppeaines enamal määral arendada.	Väljavalitud ainetes soovitame töötada välja testid, mida koolid saaksid lapse taseme hindamisel kasutada. Testide tulemuste baasil kooruks välja kõige suuremad probleemid laste teadmistes. Testid võiksid olla koostatud enamkõnelevates keeltes (näiteks inglise, prantsuse, saksa, vene, hispaania), et hinnangut lapse teadmiste tasemele ei mõjutaks lapse eesti keele oskus. Väljatöötatud testide alusel soovitame koostada ka juhendid lapsevanematele, mis aitaksid lapse Eesti haridussüsteemi sisenemiseks ette valmistada.	
Tugimeede	Teema 4 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.9, 4.2	Uuringu käigus ilmnis, et lapsevanemad tunnevad huvi täiendavate eesti keele tundide vastu. Lastevanemate hinnangul ei ole praegu pakutav lisakeeletundide maht piisav ning õpetajad piisavalt kogenud teisest keeleruumist saabunud last õpetama. Samas ütlesid koolid, et koolikoormust ja tundide arvu ei ole mõistlik veelgi suurendada. Praegu pakutakse täiendavaid keeletunde sageli asendustundidena.	Tagada eesti keele kui teise keele õpetajate olemasolu koolis. Põhitähelepanu pöörata sellele, et koolides oleks vastav kompetents olemas. Näiteks võib olla lahendus ühe õpetaja, kes hakkab kõigi tagasipöördunud laste keeleõpetamisega tegelema, koolitamine. Selleks võib olla näiteks klassijuhataja, võõrkeeleõpetaja, eripedagoog või logopeed. Suurendada koolide teadlikkust keeleõppematerjalide olemasolust. Korraldada õpetajatele koolituspäev, et tutvustada, mis materjalid on olemas ja saadaval. Väga oluline on ka teadliku keelekasutuskeskkonna loomine (nt	HTM/haridusasutused

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
				sotsiaalne vahetund, huvitegevus, mitteformaalse õppe projektid jne.) Pöörata tähelepanu, et suuremates linnades oleks kättesaadavad eesti keele kui teise keele kursused lastele, kuhu lapsevanemad soovi korral oma lapse suunata saavad.	
Tugimeede	Teema 4 Teema 6 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.3, 3.6, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 3.6	Tugispetsialistide puudus on jätkuvalt haridusasutustes probleemiks ja seda tunnetatakse ka tagasipöördujate puhul. Tagasipöördujad vajavad eelkõige logopeedilist ja psühholoogi abi. Kuigi spetsialistide kättesaadavus puudutab kõiki, on tagasipöördujate puhul vajadus toe järele oluline pigem alguses, suhteliselt piiratud aja jooksul.	Soovitame erinevatel osapooltel (HTM, KOV, haridusasutused) teha rohkem koostööd, et tugispetsialistide kättesaadavus oleks tagatud.	HTM Üldhariduskoolid
Tugimeede	Teema 3 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	3.7	Uuringu käigus ilmnis, et positiivseid tulemusi on andnud tugiõpilase määramine lapsele. Koolides, kus kasutatakse tugiõpilase võimalust, kohanevad tagasipöördujad kiiremini ning esineb vähem sotsialiseerumisprobleeme.	Soovitame laialdasemalt kasutada tugiõpilase määramist tagasipöördujul lapsele.	Üldhariduskoolid
Tugimeede	Teema 4 Uuringu käigus	3.8	Tagasipöördujul pere laps vajab koolis täiendavat tuge ning suhtlemist, mis aitaks lapsel uue olukorraga kohaneda. Täna eeldavad koolid, et tugiõpetaja on	Tagada koolis tugiõpetaja olemasolu. Tugiõpetaja peaks olema inimene, kes suudab täiendavat tuge ning abi pakkuda nii lapsele, lapsevanemale kui ka õpetajatele. Ühtlasi võiks tugiõpetaja olla	Üldhariduskoolid

Teema	Viited	Probleemipuu	Järeldus	Soovitus	Vastutaja
	kogutud ettepanekud		klassijuhataja, aga see tähendab, et kõigil klassijuhatajatel peaks olema kompetents tagasipöördunud perede lastega tegelemiseks.	esimese kontakti looja kooli ja lapsevanema vahel. Meeldiv ja usalduslik esmakontakt on oluline tulemusliku kooli-kodu koostöö tagamiseks.	
Tugimeede	Teema 5 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.5, 3.9	Uuringus ilmses, et täna õpetajad temaatilisi (valdkonnaspetsiifilisi) koolitusi väga saanud ei ole, mistõttu on õpetajate ettevalmistus tagasipöördunud perede lastega tegelemiseks valdavalt vähene. Samas tõid koolid välja, et õpetajate nn ettekoolitamist ei ole vaja, aga kui kooli tuleb tagasipöördunud laps, tuleb kiiresti reageerida.	Õpetajate koolitamisele tuleks pöörata suuremat tähelepanu siis, kui tagasipöördunud laste arv koolides kasvab. Koolitusvajaduse väljatöötamine ja -plaani jälgimine on haridusametuse vastutus.	Üldhariduskoolid
Tugimeede	Teema 5 Uuringu käigus kogutud ettepanekud	2.5, 3.1, 3.9, 3.10	Kui pere pöördub tagasi suvel, on võimalus kasutada eelkõige Rajaleidja abi, Rajaleidja poole on neutraalse nõustamise saamiseks võimalik pöörduda ka siis, kui kooliga ei jõuta kokkuleppele näiteks vajalike meetmete kasutamises. Tugi on kindlasti vajalik, kui lapsel on lisaks tagasipöördumisest tulenevale täiendavad erivajadused.	Tõsta koolide ja lastevanemate teadlikkust Rajaleidja tugiteenuste võimalustest. Kui kool ja lapsevanem ei saavuta ühtset kokkulepet, siis on võimalus pöörduda Rajaleidja (II tasandi nõustamine) poole.	HTM

IV OSA. LISAD

LISA 1. Lapsevanemate ankeet

Esitatud eraldi dokumendina.

LISA 2. Uuringu käigus läbiviidud süvaintervjuud

Nr	Kooli nimi	Intervjuude arv	Kuupäev
1	Merivälja Kool	2 intervjuud	13.04.2017 17.04.2017
2	Pärnu Ülejõe Põhikool	1 intervjuu	12.04.2017
3	Rakvere Gümnaasium	1 intervjuu	11.04.2017
4	Tallinna Südalinna Kool	1 intervjuu	10.04.2017
5	Tartu Katoliku Hariduskeskus	2 intervjuud	07.04.2017 07.04.2017
6	Lilleküla Gümnaasium	1 intervjuu	19.04.2017
7	Tartu Descartes'i kool	2 intervjuud	10.04.2017 19.04.2017
8	Elva Gümnaasium	2 intervjuud	12.04.2017 12.04.2017
9	Rapla Vesiroosi Gümnaasium	2 intervjuud	18.04.2017 18.04.2017
10	Tallinna Euroopa Kool	1 intervjuu	13.04.2017
11	Pärnu Rääma Põhikool	1 intervjuu	12.04.2017
12	Keila Algkool	1 intervjuu	17.04.2017
13	Tartu Erakool	1 intervjuu	11.04.2017
14	Paide Gümnaasium	2 intervjuud	13.04.2017 13.04.2017

LISA 3. Kasutatud allikate loetelu

- E. Mägi, H. Siarova (2014) „Migrant education opportunities in the Baltic States: strong dependence on the level of school preparedness“ Kättesaadav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/11/migrant-education-in-baltic-states.pdf>, (08.03.2017)
- Haridus – ja Teadusministeerium (2004) “Uusimmigrantide lapsed Eesti hariduses. Hariduspoliitilised põhimõtted ning hariduskorraldus“ Kättesaadav: https://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Uusimmigrantide_lapsed_Hariduspoliitilised_pohimotted.pdf (14.03.2017)
- Haridus – ja Teadusministeerium „Hariduslike erivajadustega õpilane“ Kättesaadav: <https://htm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/hariduslike-erivajadustega-opilane>, (08.03.2017)
- Haridus – ja Teadusministeerium „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioonist“ Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf, (08.03.2017)
- Haridus – ja Teadusministeerium „Rahvuskaaslaste programm 2014-2020“ Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/rahvuskaaslaste_programm_2014_2020.pdf, (14.03.2017)
- Mareike Beuße (2009) „Võrdlev ülevaade teiste EL liikmesriikide tagasipöördumispoliitikast ja – praktikatest“, Kättesaadav: https://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Tagasipoordumise_uurimistoo_terviktekst_est_Bremen.pdf, (08.03.2017)
- Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE ja Balti Uuringute Instituut (2015) „Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring. Lõpparuanne“ Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/rkp_maju-uuring_lopparuanne.pdf (08.03.2017)

LISA 4. Intervjuukava haridusasutustele

Nimi:

Kool:

Amet:

Üldine taustainfo

Räägime käesolevas intervjuus tagasipöördunud perede lastest. Mõtleme siin peresid, kes on vähemalt ühe õppeaasta Eestist ära olnud (laps koos perega) või pole Eestis varem elanud (va uusimmigrandid) ja siis Eesti kooli kas tagasi tulnud või alustanud õpinguid Eesti koolis.

1. Mil määral/kuidas olete kokku puutunud tagasipöörduvate perede lastega?
 - Kui palju on Teie koolis tagasipöördunud peredest pärit lapsi?
 - Millises vanuses (mis õppeastmes) lapsed on?
 - Kust Te saate teada, et tegemist on Eestisse tagasipöördunud pere/lapsega? Kas ja kuidas paistavad tagasipöördunud perede lapsed koolis silma?

Tagasipöördunute ootused haridusvõimaluste ja –valikute osas

- Kas oskate öelda, millised on tagasipöördunud perede ootused haridusvõimaluste ja -valikute osas? Kas need erinevad teistest lastest ja nende peredest? Näiteks:
 - Koolikoha saamisele?
 - Katsetele?
 - Tugisüsteemile?
 - Muuga seonduvalt?
- Milliseid positiivseid muutusi on tagasipöördunud perede lapsed koolis kaasa toonud?
 - Seoses teistsuguse, avarama maailmavaatega?
 - Seoses muu keeleoskusega?
 - Seoses kooli ja kodu koostöoga?
- Millised probleemid on seoses tagasipöördunud lastega Teie koolil olnud? Kas probleeme on rohkem teatud vanuses lastel? Soopõhiselt? Kas on tagasipöördunud peredest pärit lapsi, kellega üldse probleeme ei esine?
 - Õppekavade (sh õppeainete valikuvõimalused) erinevusest tulenevad probleemid
 - Lapse keeleoskusest tulenevad probleemid
 - Lapse sisseelamise raskustest tulenevad probleemid
 - Haridussüsteemide erinevusest tulenevad probleemid (näiteks paigutati laps Eestis madalamasse klassi)
 - Sotsialiseerumisest tulenevad probleemid, sh näiteks suhete loomine teiste lastega
 - Siinse ja varasema (välismaa) kooli kultuuride erinevused)
 - Perede ebareaalsed ootused koolile ja haridussüsteemile. Milles need väljendusid?
 - Muu:

- Kas Teie koolis ja/või väljaspool kooli koheldakse tagasipöördunud perede lapsi võrdselt teistega? Kas neid eelistatakse? Diskrimineeritakse? Milles see väljendub (nt kas ebavõrdne kohtlemine põhineb mõnel järgneval tunnusel: lapse rahvus, suhtluskeel, religioon, nahavärv, muu eripära).

Üldhariduskoolides esinenud probleemid (raskused) ja kasutatud lahendused tagasipöördunuduste laste õpetamisel

- Millised probleemid on esinenud tagasipöördunud perede **laste õpetamisel** nii koolis üldiselt kui ka õpetajatel?
- Millest on need probleemid põhjustatud ning milliseid meetmeid olete probleemide ilmnemisel kasutanud ja millised neist aitasid kõige enam lahendustele kaasa?
- Millised kasutatud lahendustest on töötanud hästi? Millised probleemid on tekkinud lahenduste rakendamisel ning mida oleks vaja tulevikus teistmoodi teha?
- Millist tuge vajavad koolid ja õpetajad, et probleemidega toime tulla (nt mitmekeelses kultuuriruumis lapse õpetamise juhised, õppemetoodilised oskused õpilaste hariduslike erivajaduste märkamiseks, lihtsamad/kohandatud õppematerjalid/lisa-keeletunnid, täiendav juhtkonna tugi õpetajatele, lisaressursid jne)? Kas Teie saate tuge piisavalt?
- Kas ja milliseid allikaid olete Teie kasutanud, et saada informatsiooni tagasipöördunud perede laste õpetamiseks/toetamiseks? Kuivõrd piisavaks peate olemasolevat informatsiooni? Mille järgi tunnete puudust?

Üldhariduskoolide tugisüsteem

- Kuidas toimub Teie koolis õpilaste varasemate teadmiste taseme ja võimaliku toevajaduse hindamine/väljaselgitamine lapse kooli õppima asumisel? Kas ja kuidas seostatakse tulemused vahetult edasise õppetöö korralduse ja toega?
- Milliseid tugimeetmeid Teie kool tagasipöördunud peredele (sh lastele) täna pakub? Kas need on piisavad või oleks vaja täiendavaid meetmeid? Milliseid (täiendavaid) lahendusi oleks veel võimalik kasutada? Kas/millised takistused esinevad täna täiendavate meetmete rakendamisel?

Tugimeede	Kas lahendust pakuti?
Tugiisikuteenust, õpetaja abi või abiõpetajat	☐
Tugiõpilast, tugiõpetajat	☐
Täiendavat keeleõpet	☐
Tugispetsialisti teenust (nt logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog)	☐
Individuaalne õppekava	☐
Õpetaja kohandas õpetamisviise	☐
Kodu ja kooli tihe koostöövõimalus	☐
Muu:	☐

- Kas Teil/Teie kooli õpetajatel ja tugispetsialistidel on piisav ettevalmistus, et tegeleda tagasipöördunuduste perede laste õpetamisega? Kas Teile/teie kooli õpetajatele/tugispetsialistidele on võimaldatud piisavalt koolitusi seoses tagasipöördunuduste perede laste õpetamisega ja millised

koolitused on tulnud enim kasuks? Kas/kuidas toimib infovahetus (või nn võrgustikutöö) tagasipöördujate laste õpetamisega tegelevate õpetajate ja tugispetsialistide vahel? Kas võrgustikutöö on oluline (aitab kaasa tagasipöördujate õpetamisele/nõustamisele)?

Ettepanekud tagasipöördujate perede laste üldhariduskoolidesse õppima asumise ja haridussüsteemis kohanemise parandamiseks

- Milliseid uusi meetmeid/lahendusi on koostöö tagasipöördujate peredega kaasa toonud?
- Millised on Teie ettepanekud parandamiseks/lihtsustamiseks tagasipöördujate laste üldhariduskoolidesse õppima asumist ja haridussüsteemis kohanemist? *Palun nimetage ettepanekud teemablokkide lõikes:*
 - Haridussüsteemi sisenemisel
 - Haridussüsteemiga kohanemisel
 - Info kättesaadavusel
 - Tugisüsteemis
 - Muud ettepanekud seonduvalt probleemidega, mis ei tulene otseselt haridussüsteemist kuid on mõjutanud muuhulgas ka lapse kohanemist Eesti haridussüsteemiga (nt üleüldine kohanemine Eestis, riiklikud toetused).